

Anàlisi del tractament informatiu de les persones amb discapacitat als mitjans

Equip investigador:

Laia Serra Valls

Maria del Mar Diaz Rodriguez

amb la col·laboració de:

Sílvia Riu Vidal

Mavi Carrasco Rocamora

Marta Corcoy

amb la col·laboració de:

amb el suport de:

**Anàlisi del
tractament
informatiu
de les persones
amb discapacitat
als mitjans**

Presentació d'intencions

Amb la present anàlisi creiem que hem contribuït a avançar en un canvi en les informacions sobre persones amb discapacitat per a que:

Els mitjans de comunicació incloguin les persones amb discapacitat/diversitat funcional de forma transversal en les seves informacions, sense reproduir estereotips.

Les contribucions de les dones amb discapacitat/diversitat funcional siguin també visibilitzades.

Els mitjans informin no només de casos concrets (vulneració de drets, casos de superació, per exemple), sinó que les persones amb discapacitat/diversitat funcional apareguin de forma normalitzada, activa en la societat.

Aquelles informacions en les quals es tractin temes específics del col·lectiu de persones amb discapacitat, es faci amb informacions ben documentades i sense estereotips.

La informació emesa pels mitjans de comunicació serveixi per sensibilitzar la societat del valor de la diversitat, i per modificar la seva mirada vers les persones amb discapacitat.

La informació emesa pels mitjans de comunicació i la seva accessibilitat contribueixi a l'apoderament de les persones amb discapacitat/diversitat funcional i no tinguin por de guanyar autonomia i participar (o reclamar participar) en totes les esferes socials.

Es visibilitzin les violències contra les dones amb discapacitat com una doble discriminació.

La població jove conegui la realitat de les persones amb discapacitat encara que no hi convisqui, a partir de la normalització de la seva presència en els mitjans. Que prengui consciència de la diversitat social i els valors que també aporten les persones amb discapacitat en molts diversos àmbits de la societat, a la qual poden contribuir.

La publicació en el present informe i la seva difusió, considerem, contribuiran al seu assoliment.

A més, esperem també que les administracions no deixin de sensibilitzar sobre la diversitat i les contribucions en la societat de les persones amb discapacitat.

L'atorgament de la subvenció per part de l'Ajuntament de Barcelona, el Departament de Drets i Ciutadania, que agraïm profundament perquè ha permès la realització d'aquesta anàlisi, és un pas més en aquest sentit.

Index

0. Introducció	6
0.1 Marc conceptual	8
1. Metodologia	10
2. Resultats Generals	12
2.1 informacions per diaris	12
2.2 extensió	12
2.3 ubicació	13
2.4 gèneres periodístics	14
3. Corpus de la informació	15
3.1 Opinió	15
3.2 Informació	15
3.3 Entrevista	16
3.4 Gènere	17
3.5 Violència masclista i discapacitat	18
3.6 Accessibilitat i autonomia	18
4. Fonts	20
4.1 Opinió	20
4.2 Entrevista	20
4.3 Informació	22
4.4 Actives i amb veu pròpia?	24
4.5 Nombrar la discapacitat	25
5. Fotografies	27
6. Llenguatge	30
6.1 Usos i pràctiques per a revisar	30
6.2 'Discapacitat' i 'Diversitat funcional'	34
6.3 Titulars	34
6.4 Nota sobre llenguatge legislatiu	36
7. Context	37
7.1 Segons tipus d'informació	37
7.2 Històries de vida; com sensibilitzem	37
7.3 En accessibilitat, el context és clau	39
7.4 Elements del llenguatge relacionats amb el rigor	41
8. Conclusions – Consideracions finals i propostes	43
9. Bibliografia	51

Introducció

Els moviments socials de la discapacitat/diversitat funcional han lluitat per guanyar drets per a les persones, que els han adquirit i els tenen garantits però que no els poden exercir en la seva totalitat, de forma generalitzada, a causa de barreres, no només físiques, sinó sobretot mentals i estructurals de la societat, que no les considera agents actius en molts dels àmbits.

Partim de la premissa que els mitjans de comunicació tenen un paper essencial en la construcció de l'imaginari social a partir de la qual certs drets i col·lectius són coneguts i reconeguts o no.

Aproximadament un 10% de la població al nostre país té alguna discapacitat. El nostre objectiu és afavorir l'exercici de tots els drets humans per part de les persones amb discapacitat mitjançant una representació equilibrada als mitjans de comunicació i que respongui a la realitat del col·lectiu, complexa i heterogènia.

La hipòtesi amb la qual iniciàvem aquesta recerca era que les persones amb discapacitat estan infrarepresentades als mitjans impresos d'informació i quan apareixen sol ser quan es dona algun conflicte, o des de l'excepcionalitat de casos, ja siguin de superació o, tot el contrari, de marginació i victimització.

Els resultats de l'anàlisi realitzada ens demostren com, ara per ara, les persones amb discapacitat apareixen massa sovint en rols i situacions que no ofereixen prou referents a la ciutadania de persones amb diversitat funcional com agents actius en la societat, tot i les millores que, mirant enrere, sabem que s'han produït. Com vam llegir a un informe de la FAPE -Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya- del 2016, "les persones i entitats relacionades amb la discapacitat continuen reivindicant un millor tractament informatiu, una presència més freqüent i una imatge social apropiada i respectuosa per accelerar els

processos d'inclusió de les persones amb discapacitat".

Una anàlisi com la que s'ha dut a terme en aquest projecte apareix en un moment en el qual hi ha interès per aquesta qüestió -la representació als mitjans de les persones amb discapacitat, o la discapacitat en si-. Durant el mateix 2017 s'han organitzat i coorganitzat jornades amb la participació del tercer sector, administracions i mitjans de comunicació. Esperem que el present informe sigui útil per a la pràctica periodística però també per a fomentar el diàleg social i el canvi de mirada vers la discapacitat i les persones que hi conviuen.

Des de l'ADPC, Associació de Dones Periodistes de Catalunya, amb la col·laboració d'ECOM, moviment associatiu de la discapacitat física, hem fet aquesta recerca amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona, per portar el focus d'atenció a un tema cabdal per a assolir la societat igualitària i inclusiva que defensem com a feministes. Per descomptat, també és objectiu d'aquesta anàlisi visibilitzar la doble discriminació i violència sobre les dones amb discapacitat.

Per establir indicadors de com és el tractament adequat i fer-ne seguiment, hem definit la mostra i els indicadors per intentar conèixer com es representen les persones amb discapacitat o diversitat funcional, és a dir, detectar i explicitar els elements en la pràctica informativa dels mitjans de comunicació que reproduïxen estereotips sobre les persones amb discapacitat i/o que invisibilitzen la seva participació en la societat; analitzar si les persones amb discapacitat estan fora/dins de l'agenda dels mitjans a través de l'estudi de la cobertura informativa en la mostra indicada; identificar si s'adapten els estàndards de llenguatge acceptats internacionalment com adequats per a referir-se al col·lectiu; veure quins rols ocupen en la seva representació.

Com a contribució en una resposta integral vers les violacions dels drets de les persones amb discapacitat, fem també algunes propostes per a la representació als mitjans de la discapacitat i les persones que hi conviuen, per avançar en el seu assoliment complet del dret a l'autonomia personal.

En tant que periodistes, per l'ADPC, amb 25 anys de lluita de lluita contra els estereotips masculistes i les desigualtats, és clau actualment conèixer millor -prendre consciència per poder actuar- algunes de les circumstàncies que poden estar posant barreres tant a l'exercici professional de les dones amb discapacitat o diversitat funcional com a la visibilització de les seves accions.

Documents de recomanacions de referència

Per establir els valors que havíem de mesurar per a conèixer la idoneïtat o no del tractament de les persones amb discapacitat als mitjans hem pres com a referència el *Decálogo para un uso apropiado de la imagen social de las personas con discapacidad* (2a Edición. 2011) elaborada per la Comisión de Imagen Social de la Discapacidad y Medios de Comunicación del CERMI Estatal -el Comité Español de Representantes de Personas con Discapacidad-. Aquest conté deu punts que incideixen en aspectes entorn de l'obtenció de la notícia, la redacció de la notícia, el llenguatge, els rols i la contextualització en el què cal elaborar les informacions sobre discapacitat.

Per definir els indicadors, a més de les recomanacions -algunes molt genèriques- establertes per aquest decàleg, ens hem remès a altres documents amb recomanacions i/o intencions, com ara la *Declaración de Salamanca*, arrel del I Encuentro "Periodismo y Discapacidad" del 2004; la *Guía de Estilo sobre Discapacidad*, 2006, i el *Manifiesto de Constitución del Comité de Apoyo a las Personas con Discapacidad en los Medios Audiovisuales*, del 2007.

En l'informe elaborat per la Comissió d'Arbitratge, Queixes i Deontologia de la Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya (FAPE) el 2016, s'afirma que "la freqüència amb la qual els mitjans de comunicació aborden les qües-

tions referents a la discapacitat ha tingut un notable creixement, corregint enfocaments poc afortunats o adaptant el llenguatge i els continguts ". Tanmateix, diu, hi ha "qüestions en litigi" -demandes des dels mitjans i des de les associacions- per millorar el tractament. Una d'elles és la percepció que es té des dels mitjans que el moviment social de la discapacitat posa tant el focus en aspectes terminològics que no s'avança en la millora efectiva de la informació sobre les persones amb discapacitat -i la informació en general. En el present anàlisi intentem abordar la representació de les persones amb diversitat funcional i la discapacitat des de diverses perspectives, tot observant el llenguatge però també altres aspectes que impliquen també establir diàleg per comprendre i aplicar altres formes de treballar.

Marc conceptual

De què parlem quan diem 'discapacitat'?

El 1980, quan l'OMS publica la Classificació Internacional de les Deficiències, Discapacitat i Minusvàlues (CIDDM) i s'introdueix per primera vegada el concepte discapacitat, inclou la condició de "persona amb". La Classificació Internacional del Funcionament, la Discapacitat i la Salut (CIF, 2001) producte de l'evolució de la classificació anterior, busca facilitar un llenguatge unificat i estandaritzat i un marc conceptual per a la descripció de la salut i els estats relacionats amb la mateixa, i incorpora la perspectiva de l'entorn.

Segons s'explica a la *Guía de Estilo sobre Discapacidad*, la CIF proposa una clara superació dels models deficitaris, que ressalten la carència, la falta de funcionalitat o l'anormalitat. La CIF postula el model bio-psico-social. Interpreta la discapacitat como constituïda en la interacció entre una persona amb un estat de salut i l'entorn.

El concepte de funcionament es pot considerar com un terme global, que fa referència a totes les Funcions Corporals, Activitats y Participació; de manera similar, 'discapacitat' engloba les deficiències/limitacions en la activitat, o restriccions en la participació. La CIF enumera Factors Ambientals que interactuen amb tots aquests "constructes". Per tant, la classificació permet elaborar un perfil sobre el funcionament, la discapacitat i la salut de l'individu en diversos dominis. (Mireu la Taula 1).

Totes les persones en algun moment de la vida presentem algun tipus de discapacitat, relacionada amb restriccions o absències de capacitat per desenvolupar tasques quotidianes. En la classificació que trobem al web del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat s'explica que és quan aquesta restricció o absència té caràcter persistent, que ens trobem davant de persones susceptibles de valoració de discapacitat. "Més recentment -s'hi escriu- es considera la discapacitat com un estat que, derivat de la interrelació entre la individualitat i els factors contextuais, origina dificultats per fer efectiu el dret d'igualtat d'oportunitats".

La normativa de la Generalitat de procediment per al reconeixement de la discapacitat relaciona deficiència i funcionalitat. Així estableix els tipus de discapacitat:

• Discapacitat física

Motora: Derivada de la pèrdua de capacitat de moviment per diverses causes (malformacions, accidents, lesions cerebrals...).

No motora: Derivada de malalties orgàniques, d'aparells o sistemes (cansament, malalties coronàries, renals, pulmonars...)

• Discapacitat sensorial

Visual: Derivada d'una pèrdua total o parcial de visió, com a conseqüència d'afeccions o malalties oculars i/o neurooftalmològiques.

Auditiva: Derivada una pèrdua total o parcial d'audició; pot anar acompanyada de discapacitat de la comunicació i la parla

• Discapacitat de la comunicació i la parla

Derivada de limitacions en la comprensió i /o expressió.

• Discapacitat intel·lectual

Derivada de limitacions significatives en el funcionament intel·lectual, en la conducta adaptativa i en habilitats practiques. Es caracteritza per un funcionament intel·lectual inferior a la mitjana que coexisteix amb limitacions en dues o més de les següents àrees d'habilitats d'adaptació: comunicació, cura pròpia, vida a la llar, habilitats socials, ús de la comunitat, autogestió, salut i seguretat, continguts escolars funcionals, oci i treball

• Discapacitat derivada de trastorn mental

Es basa en l'afectació, derivada dels símptomes o signes que constitueixen el diagnòstic: alteracions emocionals, cognitives i/o del comportament i que afecten el processos psicològics bàsics, que dificulten l'adaptació de la persona a l'entorn cultural i social i crea alguna forma de malestar subjectiu

Taula 1	Part 1: Funcionament i Discapacitat		Part 2: Factors Contextuals	
	Components	Funcions i Estructures Corporals	Activitats i Participació	Factors Ambientals
Dominis	Funcions Corporals Estructures Corporals	Àrees vitals (tasques, accions)	Influències externes sobre el funcionament i la discapacitat	Influències internes sobre el funcionament i la discapacitat
Constructes	Canvis en les funcions corporals (fisiològics) Canvis en les estructures del cos (anatòmics)	Capacitat Realització de tasques en un entorn uniforme Desenvolupament/realització Realització de tasques en l'entorn real	L'efecte facilitador o de barrera de les característiques del món físic, social i actitudinal	L'efecte dels atributs de la persona
Aspectes positius	Integritat funcional i estructural Funcionament	Activitats Participació	Facilitadors	no aplicable
Aspectes negatius	Deficiència Discapacitat	Limitació en l'Activitat Restricció en la Participació	Barreres/obstacles	no aplicable

Elaboració pròpia a partir de la taula de visió de conjunt de la CIF.

La diversitat de situacions i l'heterogeneïtat que abasta el sol concepte de discapacitat ens ha fet establir certs criteris que justifiquin la mostra.

Per cenyir-nos a l'objectiu de la recerca, hem exclòs aquelles informacions on es parla de malalties que poden provocar aquesta limitació, però no sempre, i no ho fan en aquella informació.

Hem inclòs aquelles en les quals la deficiència en funcions i estructures corporals coexisteix amb alguna limitació continuada en l'activitat i/ restricció en la participació. Per exemple, l'asma, pot provocar grans limitacions a la persona, però és difícil saber si té una discapacitat; pot tenir-la o no tenir-la, en funció de com afecti al seu desenvolupament en les tasques diàries.

I diversitat funcional?

És un terme que va començar a utilitzar-se al Foro de Vida Independiente al 2005. "La primera vegada a la història i al món que es proposa un canvi cap a una terminologia no negativa sobre la diversitat funcional, i que aquesta proposta parteix exclusivament de les dones i homes amb diversitat funcional", segons els autors de l'article *Diversidad Funcional, nuevo termino para la lucha por la dignidad en la diversidad del ser humano* (2009). El terme planteja la inherència de la diversitat funcional en l'ésser humà, que pot ser de caràcter transitori o circumstancial, i per tant li subratlla el caràcter de conflicte social que abasta tothom. Els autors identifiquen "tres elements que defineixen com diferents als membres d'un col·lectiu que lluita pels seus drets:

- Cossos que tenen òrgans, parts del cos o la seva totalitat que funcionen d'una altra manera perquè són internament diferents.
- Dones i homes que per motius de la diferència de funcionament del seu cos realitzen les tasques habituals, (desplaçar-se, llegir, agafar, vestir-se, anar al bany, comunicar-se, etc.) de manera diferent. (Podríem dir, dones i homes que funcionen d'una altra manera).
- Col·lectiu discriminat per qualsevol de les dues raons dalt exposades".

1 Metodologia

Per analitzar les informacions i conèixer les circumstàncies en què apareixen i com s'estan representant actualment les persones amb discapacitat o diversitat funcional als mitjans, s'han establert una mostra i uns indicadors a partir d'aquells elements que formaven part de les recomanacions del Decàleg i els documents anteriors -declaració de Madrid, de Salamanca, Guia d'Estil, manifest 2007-.

Hem adaptat la metodologia treballada per l'equip de l'ADPC en la recerca sobre el tractament de la violència masclista als mitjans. En aquest cas, per oferir indicadors i resultats mesurables sobre l'impacte del decàleg del Cermi i altres recomanacions.

Mostra

Amb la intenció d'analitzar el tractament informatiu i fer una mirada comparativa sobre com s'han utilitzat i aplicat aquestes indicacions, hem escollit cinc mitjans de comunicació de caire generalista: Hem analitzat les edicions impreses dels diaris *El Periódico*, *La Vanguardia*, *El País*, *El Punt Avui* i *l'Ara*.

Els mitjans i agències especialitzats, en edició digital, els hem mirat per seguir l'actualitat del sector però no formen part de la mostra, doncs hem prioritzat la premsa que encara es considera creadora d'opinió. Tanmateix, analitzar-la més a fons segur que ofereix informació molt rellevant.

Com hem explicat en l'apartat del Marc Conceptual, la definició de la mostra, de les peces per a seleccionar, no ha estat senzilla, donada la complexitat de situacions que abasta la discapacitat o diversitat funcional. Allà expliquem què entenem per discapacitat i quins continguts han entrat en la mostra.

De tot el contingut recopilat hem extret les peces patrocinades o publicitat, malgrat les hem registrat a part.

Període

El període analitzat ha estat d'un any, el 2017, i d'aquest, quatre mesos: març, juny, setembre i desembre.

Unitats informatives

En total s'han trobat i recollit per a l'anàlisi 341 peces que inclouen la discapacitat. Hem descartat les pàgines promocionades i publicitat.

Base de dades

Hem creat una base de dades amb els ítems necessaris per fer l'anàlisi. A partir dels punts del *Decálogo para un uso apropiado de la imagen social de las personas con discapacidad* de la comissió d'imatge social de la Discapacitat i Mitjans de Comunicació del CERMI Estatal, i de les recomanacions i propostes recollides en els documents esmentats -*Declaración de Salamanca, Guía de Estilo sobre la Discapacidad*-, hem extret les següents dades per explicar els punts que tracta el decàleg:

- Títol sencer de la notícia (amb avanttítols i subtítols)
- Dia de la setmana, mes i any en què s'ha publicat
- Secció
- Pàgina
- Ubicació i extensió de les informacions
- Gèneres periodístics
- Opinió. Tipus
- Informació. Tipus
- Fotografia. Subjecte
- Gràfics. Estadístiques
- Contingut de la informació
- Consulta fonts. Tipus de fonts . Segregades per gènere i si es nombra la discapacitat.
- Subjecte i protagonisme
- Lèxic de l'àmbit
- Contextualització de la informació
- Grau de contextualització

Específicament hem indicat quan es tractaven els dos temes concrets:

- Perspectiva de gènere i/o violència masclista
- Accessibilitat

Un cop elaborada i completada la base de dades, se n'ha processat el contingut. S'han extret les dades susceptibles de presentar amb gràfics o taules, i s'acompanyen amb els respectius comentaris o interpretacions que se'n deriven; gran quantitat del material recollit s'ha emprat per a l'anàlisi qualitativa.

L'anàlisi de la terminologia s'ha fet més de forma qualitativa però amb dades quantitatives de suport. Hem registrat el lèxic de l'àmbit i hem utilitzat el cercador de mots.

Al llarg de l'informe fem una revisió de les xifres sorgides de l'anàlisi, que indiquen el grau d'aplicació del que s'apunta al decàleg del Cermi i la resta de documents amb recomanacions consultats.

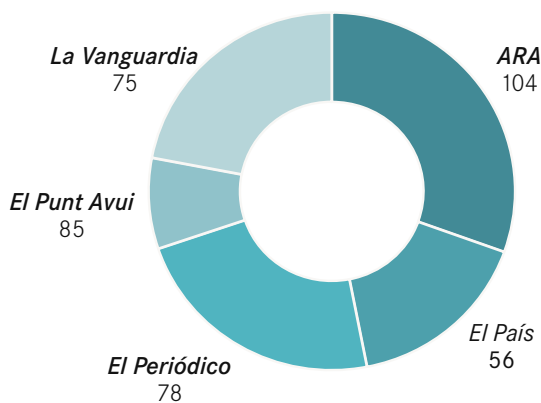
Plantegem possibles solucions i/o propostes queensem es poden aplicar per millorar aquesta informació. Per descomptat inclou el fer-les públiques i visibles al sector del periodisme, així com a la societat, per contribuir a evitar l'efecte victimitzador o excloent.

Resultats generals

Hem analitzat 5 diaris generalistes, en els quatre mesos no consecutius de març, juny, setembre i desembre. Hi hem trobat un total de 341 peces informatives. Hem descartat les pàgines promocionades i publicitat.

Peces que contenen el tema, per diaris

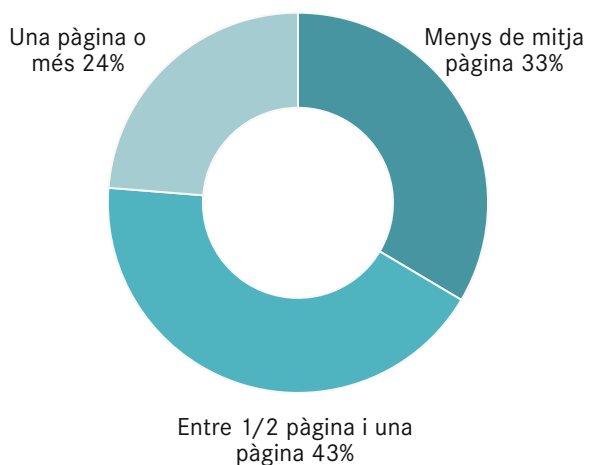
El diari *Ara* és el que conté més peces, un 31% del total, seguit d'*El Periódico* i *La Vanguardia*, amb un nombre molt similar, i finalment *El País* i *El Punt Avui*, que és el diari que menys tracta el tema en el període escollit, amb un 8% de les peces.

<i>ARA</i>	104
<i>El País</i>	56
<i>El Periódico</i>	78
<i>El Punt Avui</i>	28
<i>La Vanguardia</i>	75

Extensió de les peces que contenen el tema

Predomina el tractament breu (33%) i d'extensió mitjana (43%), que sumen un 73% de les peces. Un 24% són peces llargues d'una pàgina o més.

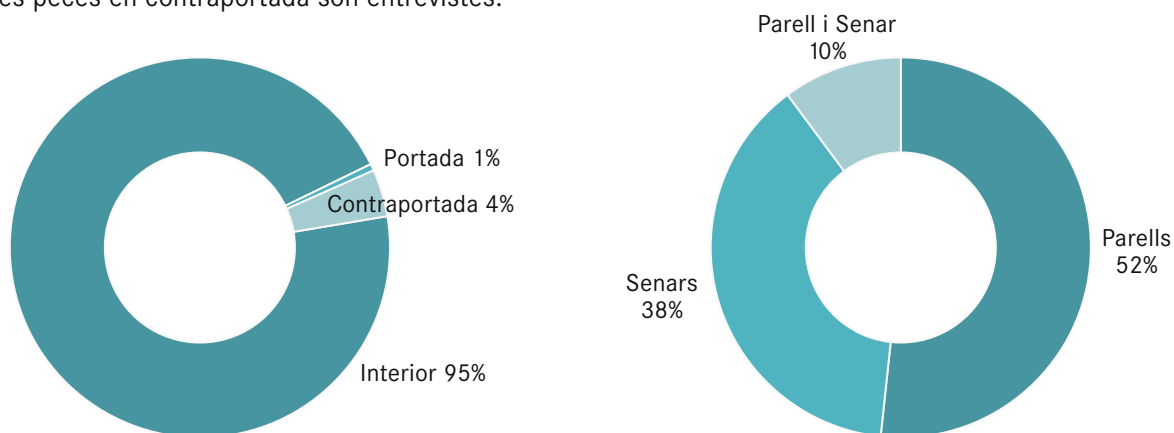
Menys de mitja pàgina	113
Entre 1/2 pàgina i una pàgina	144
Una pàgina o més	80

Ubicació de les peces que contenen el tema

Hi ha més peces amb els continguts seleccionats en les pàgines parells -mentre que són les senars les que tenen més visibilitat-. Un 10% del total ocupa dues pàgines .

Només dues informacions estan en portada -i desenvolupades a l'interior-; una és la portada del diari; l'altra es troba a la portada de la secció (que té portada).

Les peces en contraportada són entrevistes.

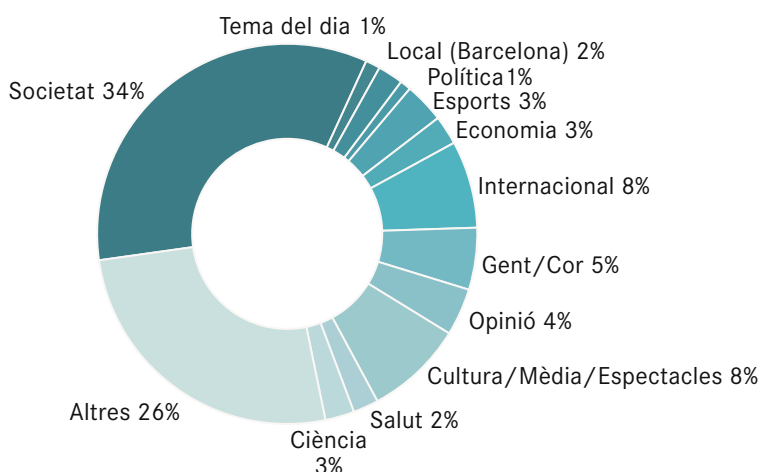

Interior	333
Portada	2
Contraportada	14

Parells	168
Senars	124
Parell i Senar	33

Secció on s'ubiquen les peces que contenen el tema

Hi ha una gran diversitat de seccions en què apareixen persones amb discapacitat, en diferents graus de protagonisme. Ara bé, predominen 'Societat' i l'apartat 'Altres' -on hi ha gran predomini de les seccions anomenades 'Nacional' (a *El Punt Avui*) o 'Espanya' / 'Catalunya' (a *El País*)-.

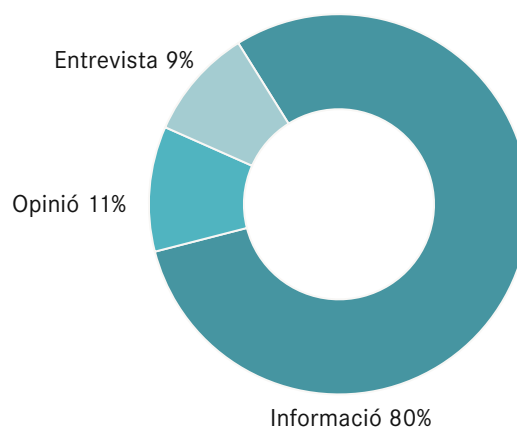

Societat	110	Internacional	24
Tema del dia	4	Gent/Cor	17
Local (Barcelona)	7	Opinió	13
Política	3	Cultura/Mèdia/Espectacles	27
Esports	11	Salut	7
Economia	8	Ciència	8
		Altres	84

Gènere periodístic de les informacions que contenen el tema

La major part de peces recollides en la mostra són de gènere informatiu, seguides de lluny per un 11% d'opinió i un 9% d'entrevistes

Informació	270
Opinió	36
Entrevista	32

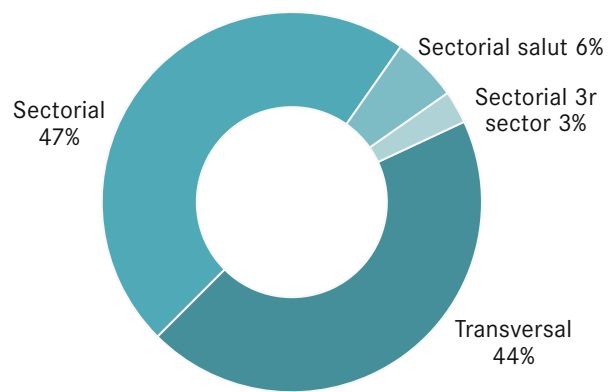
Corpus de la informació

Opinió

Tipus d'opinió

Recordem que el gènere d'opinió està present només amb un 11% de les peces (36 en total). Els temes abordats són, en un 47% dels casos, la discapacitat o les persones amb discapacitat, junt amb un 3% i 6% dels casos en què el tema se centra en el tercer sector i la salut, respectivament. Un 44% de les peces d'opinió tracten un altre àmbit que, en algun punt, es relaciona amb la discapacitat.

Transversal	16
Sectorial	17
Sectorial salut	2
Sectorial 3r sector	1

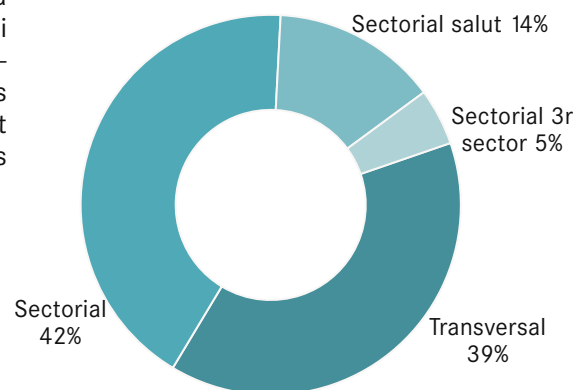

Informació

Tipus d'informació

En les 270 peces informatives recollides en la mostra, es dona una distribució similar a la que hi ha en opinió. Un 42% de les informacions són sectorials de la discapacitat, mentre que les informacions transversals ocupen un 39%. El tema de la salut guanya rellevància, amb un 14% de les peces, i les que tracten sobre el tercer sector són un 5%.

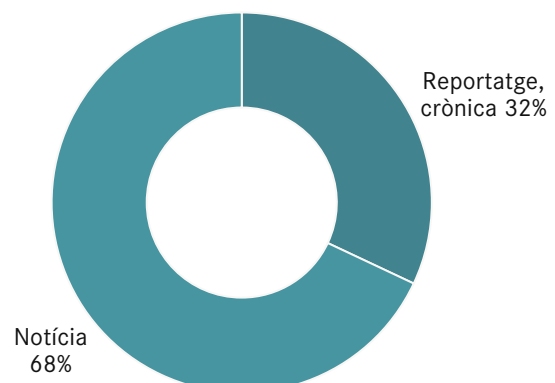
Transversal	105
Sectorial	114
Sectorial salut	38
Sectorial 3r sector	13

Gènere informatiu emprat

La gran majoria de peces informatives són notícies, purament descriptives d'un fet; un 32% són informacions més elaborades, que aborden també les circumstàncies.

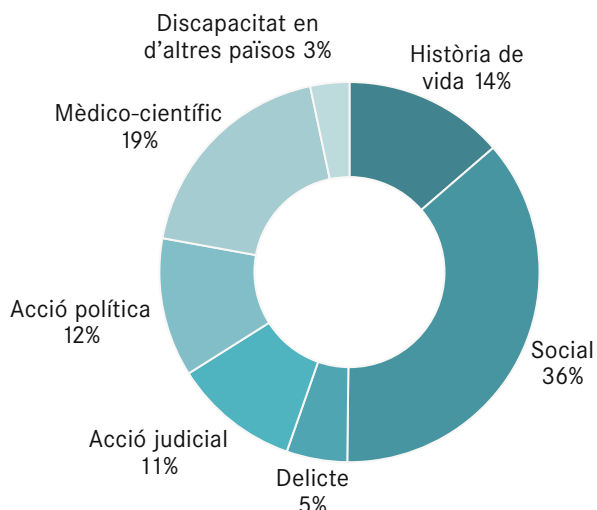
Notícia	182
Reportatge, crònica (Informació més elaborada; circumstàncies)	87

Contingut de la d'informació

Pel que fa als temes que tracten, el contingut en sí, els hem agrupat en aquesta classificació, que ens revela com, després dels temes socials (inclosa la cultura), que són majoria, amb un 36%, els temes més tractats són els mèdico-científics (avenços en ciència i/o tecnologia, casos mèdics, etc.). Tot just després segueixen les històries de vida i les accions polítiques i judicials.

Història de vida	37
Social	99
Delicte	14
Acció judicial	29
Acció política	32
Mèdico-científic	51
Discapacitat en d'altres països	9

Entrevista

Entrevista: tipus

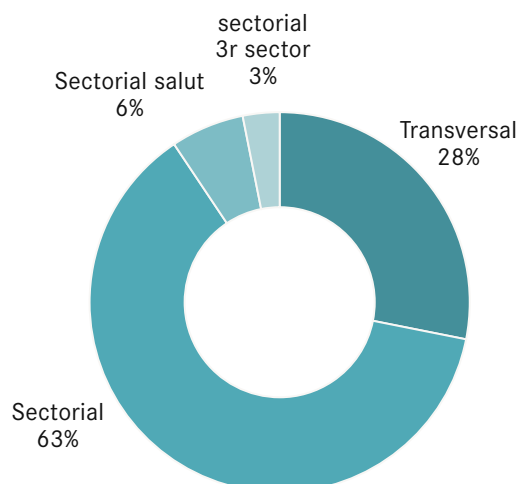
De les 32 entrevistes que es troben en la mostra, aproximadament la meitat són en forma de pregunta i resposta (directa) i l'altra meitat en forma de perfil, que retrata una persona de forma indirecta, tot aportant informacions sobre algun aspecte destacat de la persona, amb més participació interpretativa de qui l'escriu.

Directa	19
Perfil	13

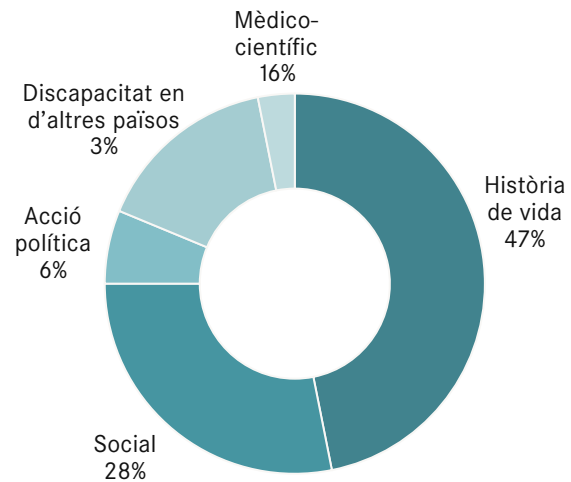
Contingut entrevista

Les entrevistes on apareixen persones amb discapacitat són en un 63% sectorials, és a dir, sobre la discapacitat, i el contingut és, en primer lloc, d'històries de vida (47%); en segon lloc, social (28%); i després mèdico-científic (16%). Sobre acció política hi ha un 6% d'entrevistes i sobre accions judicials, zero.

Transversal	9
Sectorial	20
Sectorial salut	2
sectorial 3r sector	1

Història de vida	15
Social	9
Delicte	0
Acció judicial	0
Acció política	2
Mèdico-científic	5
Discapacitat en d'altres països	1

Gènere

En tota la mostra, només trobem l'aspecte del gènere en 46 ocasions, entre les quals, les 18 informacions sobre violència masclista.

Hem valorat, no només la participació de les dones (quan eren fonts de la informació i/o protagonistes), però també si els textos abordaven qüestions relacionades amb les discriminacions de gènere o si en l'abordatge del tema es tenia en compte la perspectiva de gènere.

En moltes ocasions l'aspecte de gènere es toca molt tangencialment, com ara en les peces sobre Alzheimer, per exemple, quan es nombra que la major part de persones cuidadores són dones (en d'altres, que no hem comptabilitzat, aquest aspecte no es nombra); o en les peces sobre alguna malaltia que es diu que afecta més les dones (quan no es diu, no ho hem comptat). En dues peces es tracta sobre el concurs de *Miss*, sense perspectiva de gènere, però sí que implica les dones.

En el reportatge sobre Lady Gaga i la seva publicació de la fibromiàlgia que té des de fa anys (*El Periódico*, 24/09, pàgines 12 i 13), visibilitza i desestigmatitza l'ésser vulnerable i serveix de referent per a altres dones i inclús per a una altra

forma de conviure amb la vulnerabilitat humana.. Només 5 peces tracten directament el tema de la discriminació per sexe, o la perspectiva de gènere en l'abordatge d'alguna malaltia o situació.

ARA 23-mar 'L'autisme a la televisió: entre la visibilització i l'estigma'

ARA 04-jun 'Les àvies al darrere de les sabates artesanes de moda'*

ARA 20-sep 'La indústria tecnològica i les dones: ha canviat alguna cosa?'

La Vanguardia 02-jun 'No todo vale contra Trump'

La Vanguardia 15-jun 'Valencia avanza la educación sexual a los 12 años y financiará los DIU'

*En aquesta peça, el testimoni (dona que treballa per la visibilització i el suport de les dones grans, jubilades) contraposa la situació precària i marginada de les dones grans a la de les persones amb discapacitat, tot assegurant que és molt pitjor.

Violència masclista i discapacitat

Malgrat no hem fet aquí un estudi exhaustiu de com s'està tractant la violència masclista específicament sobre les dones amb discapacitat, sí que era un objectiu d'aquesta anàlisi posar sobre la taula la invisibilitat de la violència sobre les dones amb discapacitat per contribuir a l'eradicació de la violència contra totes les dones a través de la informació, i per tant, l'empoderament.

Hi ha poquíssimes notícies relacionades amb la violència masclista en la mostra. 18 informacions, de 341, toquen el tema de la violència masclista en general, 12 d'elles en peces breus de fins a mitja pàgina.

Només 10 ho fan com a tema principal, en l'entorn de la diversitat funcional o en general, sobre totes les dones. D'aquestes 10, la majoria (7) són peces breus de fins a mitja pàgina.

Les dones amb discapacitat són font de la informació en 3 ocasions, de les quals, això sí, en dues d'elles la dona ha superat la situació i treballa públicament per a l'eradicació de la violència i donar suport a d'altres dones.

Les deu notícies en què la violència és tema principal:

ARA 23-sep 25 12 anys per una agressió sexual

ARA 15-dic 47 'Vergüenza': una sèrie masclista i ofensiva (Opinió)

ARA 29-dic 13 Les esclaves sexuals tornen a enfrontar Tòquio i Seül

El Periódico 05-jun 34 Catalunya indemniza 48 víctimes de violència masclista

El Periódico 08-jun 35 "Heu de fer cara de pena"

El Periódico 29-sep 16 Comença el repte (Opinió)

El Periódico 15-dic 48 "S'ha de parlar de violència amb la cruesa necessària"

El Periódico 27-dic 34 i 35 La cicatriu de la violència masclista

La Vanguardia 14-jun 28 Un hombre asesina a su pareja en una localidad de Granada

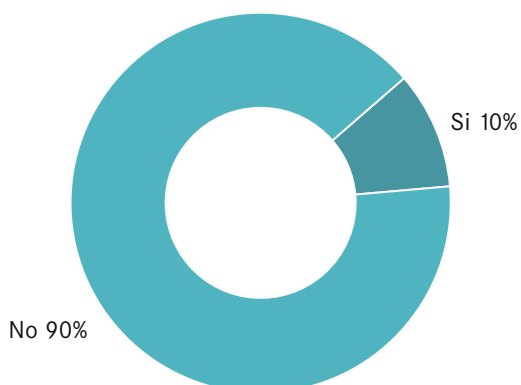
La Vanguardia 13-dic 49 Tres jugadores del Arandina detenidos por delito sexual

Accessibilitat, autonomia

Hem mirat d'analitzar en quantes informacions i de quina manera es tracta el tema de l'accessibilitat.

Davant les 307 peces que no toquen el tema de l'accessibilitat en cap de les seves possibles formes, n'hi ha 34 que sí ho fan. Un 10% del total.

Tracten l'accessibilitat

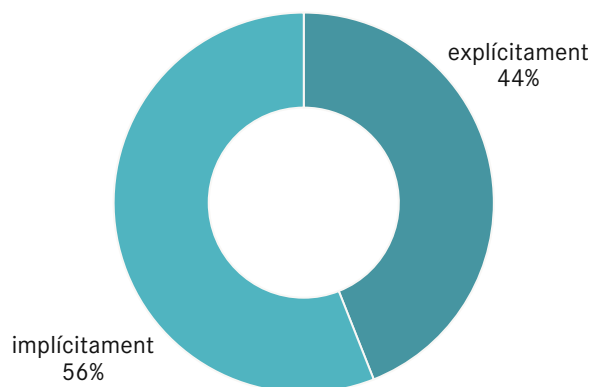
D'aquestes 34, en 15 casos es parla explícitament d'accessibilitat com a política social, de la necessitat de reivindicar o adoptar mesures (adaptacions, eliminació de barreres, etc.). Per exemple, 'El calvari d'agafar un tren de Rodalies a Granollers' (*ARA*, 17/06, pàgines 16 i 17), és una peça que tracta de la gran dificultat per accedir als trens en una estació de tren mentre es realitzen obres d'accessibilitat. El reportatge es refereix a les dificultats de tot tipus de persones, incloses les que tenen mobilitat reduïda, per a travessar les vies.

O les dues peces (a *El Periódico* i *El Punt Avui*, del 22/06) en què s'explica que es faran proves pilot perquè els escúters puguin accedir als transports públics; o bé la notícia d'*El Punt Avui*, 9/09, pàgina 26, 'Badalona instal·larà jocs adaptats als parcs infantils', on s'explica el pressupost destinat, les reivindica-

cions i participació veïnal, i es parla de l'eliminació de barreres arquitectòniques com a part de les millores que l'ajuntament farà als parcs.

En 19 exemples es parla implícitament de l'accessibilitat. És a dir, s'explica de forma més o menys extensa les adaptacions que utilitzen les persones en la seva quotidianitat, la manera com la persona (o les persones), salva les barreres, es comunica, etc. (tipus de llenguatge, adaptacions que utilitza o necessita).

De les 34 peces que sí tracten l'accessibilitat,

A la peça, 'Montañas al alcance de todos' (*La Vanguardia*, 10/12, pàgina 3 de la secció *Vivir*), es parla de com una entitat "apropa el senderisme a persones amb dificultats de mobilitat" amb la

Joëlette, cadira de muntanya adaptada, de la qual descriu el funcionament; o bé, a *ARA*, 24/12, pàgina 60, 'Un tàndem per seguir trencant prejudicis', també s'expliquen les adaptacions fetes a la bicicleta tàndem.

Es toca de forma implícita l'accessibilitat també a la peça d'*El Periódico*, 20/06, sobre els incendis de Portugal, on es diu que una persona, sense mobilitat, va haver-se de quedar a casa seva (la qual cosa, paradoxalment, li va salvar la vida); o a la d'*El País*, 18/06, pàgina 3, sobre l'incendi d'un edifici a Londres, on explica que un home va ajudar-ne un altre ("a un hombre discapacitado") a baixar per les escales.

El terme "Autonomia" no està estès, ni molt menys. Com tampoc la temàtica. L'hem trobada en una peça d'informació breu, a *El Punt Avui*, 19/06, pàgina 21, sobre un projecte que ha de "fomentar l'autonomia i la qualitat de vida". També a *La Vanguardia*, 22/06, pàgines 30, 31, 'Las nuevas vidas con ELA', en què es parla del tema de l'assistència personal com a foment de l'autonomia personal. El reportatge tracta les diferents maneres com s'han d'adaptar les persones però també parla de forma explícita de la figura de l'Assistent Personal i la reivindicació d'ajudes que permetin realment l'autonomia.

El silenci entorn un tema tant important per a les persones amb discapacitat és tal que Inclús no es tracta en cap de les peces entorn la Llei de dependència, de la qual l'autonomia personal s'obvia.

4 Fonts

El Decàleg exposa en el seu primer punt que en tractar una notícia o una imatge relacionada amb les persones amb discapacitat, el o la professional de la comunicació ha de tenir present i recordar que aquestes persones són part de la societat i per tant hi han de quedar reflectides. És la concreció del lema “res sobre nosaltres sense nosaltres”, que la Declaració de Salamanca recomanava, al punt 2, tenir present abans d’oferir cap informació per “donar veu” a les persones amb discapacitat, com a ciutadans independents i protagonistes de les seves pròpies vides.

En relació a les fonts, el Decàleg diu que “és essencial construir un diàleg fluït entre els mitjans de comunicació i les organitzacions de persones amb discapacitat i de les seves famílies”. Això mateix s’escrivía a l’article 6 de la *Declaración de Madrid* (aprovada al Congrés Europeu de les Persones amb Discapacitat del 2002), com a propostes per a l’acció (el 2003 va ser Any Europeu de les Persones amb Discapacitat). Deia que els mitjans “han de crear i enfortir aliances amb associacions de persones amb discapacitat per millorar la imatge de les persones amb discapacitat als mitjans de comunicació”.

Opinió

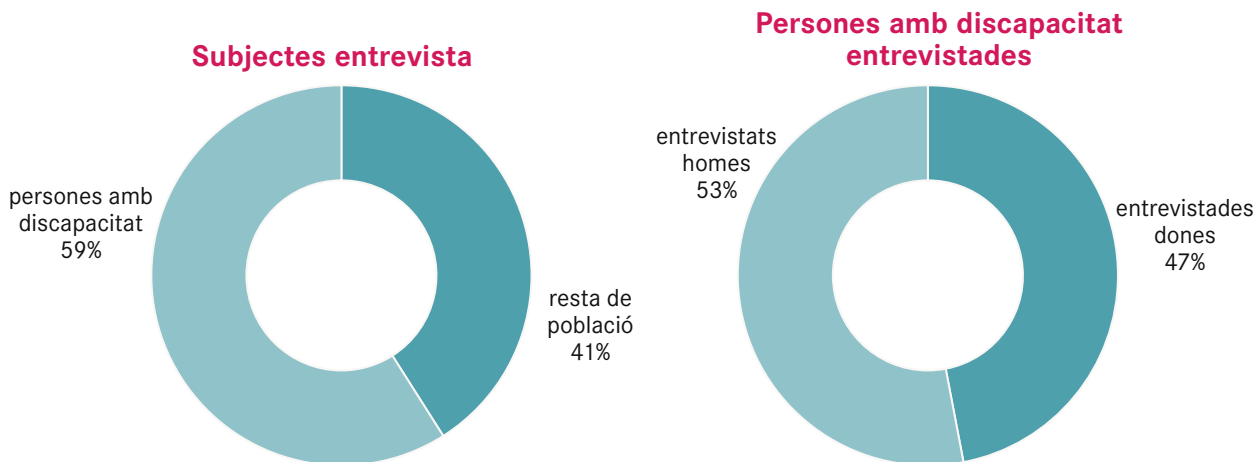
Només en una de les peces d’opinió la font d’informació és una persona amb discapacitat. És una carta al director, de fet, i la persona amb discapacitat és font de la informació però no l’autora.

El tema és sectorial, per denunciar retallades en unes ajudes. Que sapiguem, cap persona amb discapacitat no ha escrit cap peça d’opinió.

Entrevista

Qui té veu sobre quins àmbits?

Del total de 32 entrevistes que hem trobat en la mostra, 19 han estat a persones amb discapacitat (compreses entrevistes directes i perfils o altres).

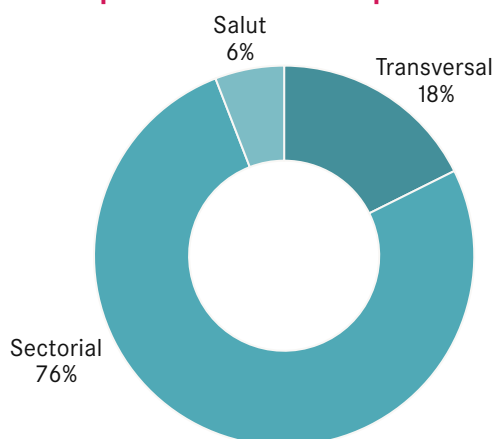

D’aquestes 19 persones, 9 han estat dones. En aquest punt hem trobat paritat de gèneres

Sobre quins temes són entrevistades les persones amb discapacitat, en les entrevistes?
De les 19 entrevistes, la majoria són sobre temes del sector de la discapacitat:

Transversal	3
Sectorial	13
Salut	1
3r sector	0

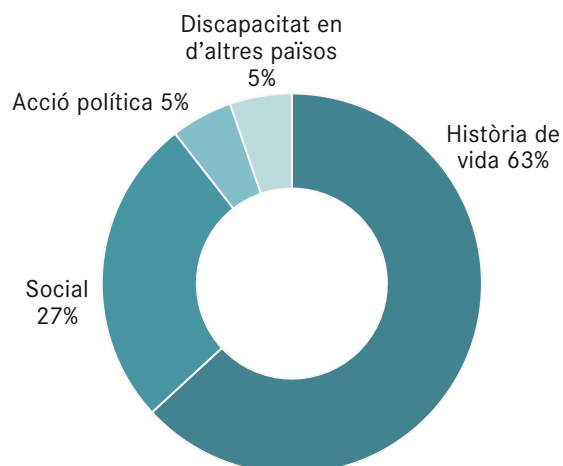
En quins àmbits són entrevistades les persones amb discapacitat

Pel que fa als continguts sobre els quals són entrevistades les persones amb discapacitat, són en gran part (63%) la seva pròpia història. Només un 32% de vegades se les entrevista sobre temes socials o polítics.

Història de vida	12
Social	5
Delicte	0
Acció judicial	0
Acció política	1
Mèdico-científic	0
Discapacitat en d'altres països	1

Sobre quins temes són entrevistades les persones amb discapacitat

Informació

Obtenció de la notícia

Segons les dades recollides, les persones amb discapacitat són font principal de la informació en 44 peces (en 4 de les quals la font són les entitats de l'àmbit de la discapacitat), és a dir, en un 16% del total de la informació.

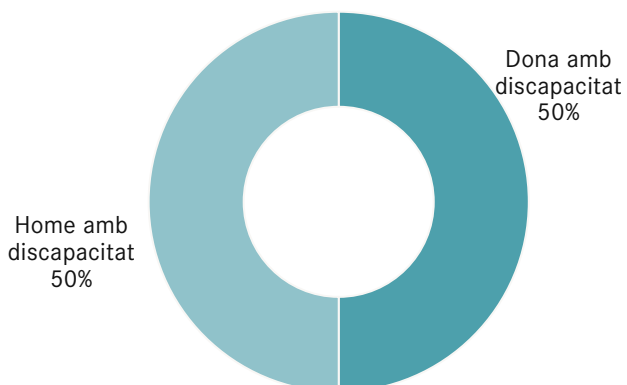
Font de la informació

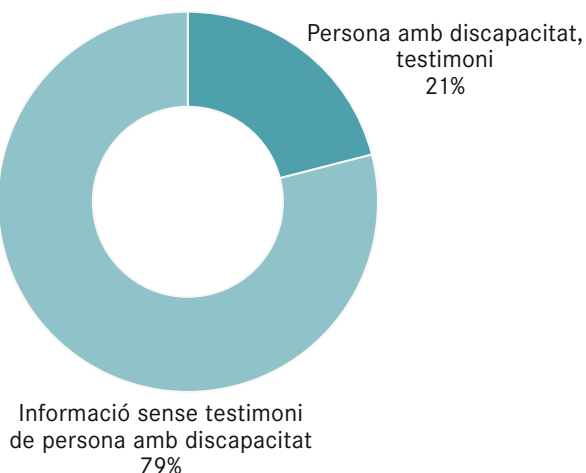
D'aquestes 42 peces en les quals la font principal és una persona amb discapacitat, 22 vegades és una dona, és a dir, gairebé la meitat:

En 58 peces, es compta amb el testimoni d'una persona amb discapacitat per a elaborar la informació, és a dir, en un 21% de les ocasions.

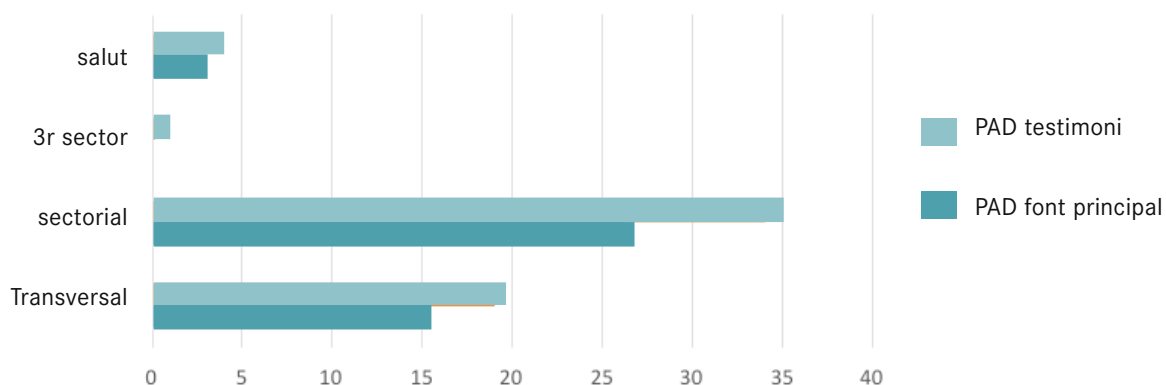
Dones amb discapacitat, font de la informació

Testimoni de persones amb discapacitat

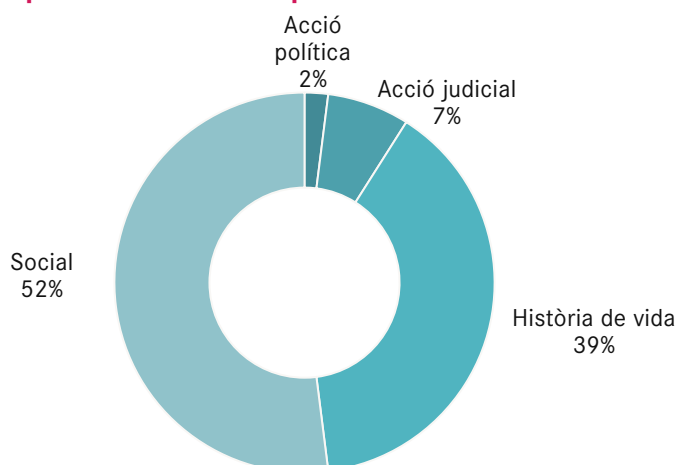
Tipus d'informacions en les quals les persones amb discapacitat són fonts o testimonis

	PAD font principal	PAD testimoni
Transversal	15	19
sectorial	26	34
3r sector	0	1
salut	3	4

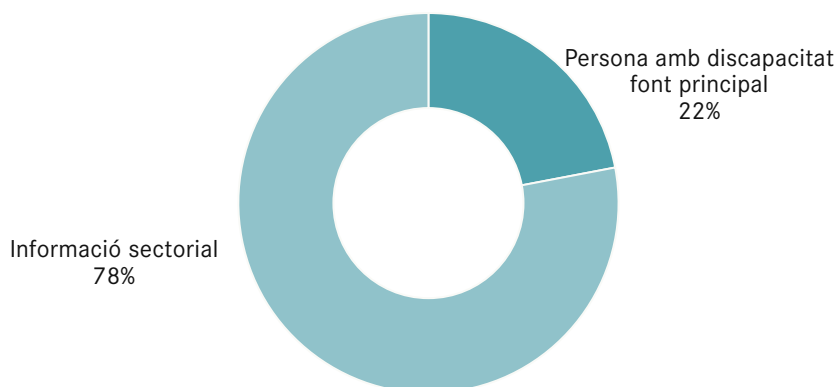
Continuant observant aquestes 44 peces en què les persones amb discapacitat són font principal de la informació, veiem que ho són, predominantment, en continguts socials o de la seva pròpia història de vida. Només en un 7% o un 2% se'ls demana informacions de caire judicial o polític.

Continguts en els quals la persona amb discapacitat és font d'informació

Persones amb discapacitat, fonts d'informació sobre el sector

D'altra banda, en quantes informacions sectorials -sobre la discapacitat- són font principal les persones amb discapacitat? De les 114 informacions sectorials en el total de la mostra, en 25 són fonts, per tant en 89 no ho són.

Actives i amb veu pròpia?

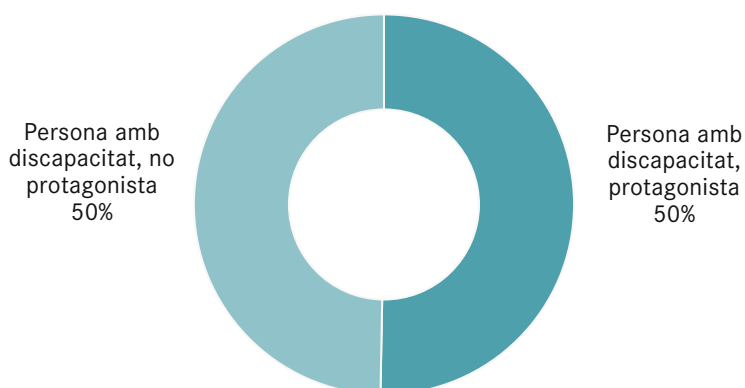
Al punt 4 del Decàleg es fa èmfasi en la importància de presentar una imatge de les persones amb discapacitat actives, no tant sols passiva i com a receptora de serveis, ajudes, cures, etc. En aquest sentit hem volgut saber quan són protagonistes de l'acció i alhora font de la informació. Quin rol juguen les persones amb discapacitat des del punt de vista de l'obtenció de la notícia.

En la creació dels indicadors no hem distingit entre tipus d'acció realitzada; potser és un aspecte que caldria millorar en anàlisis futures.

Les persones amb discapacitat són protagonistes -la informació se centra en elles, individualment o col·lectiva- en la meitat de les peces que hem trobat a la mostra:

Protagonisme

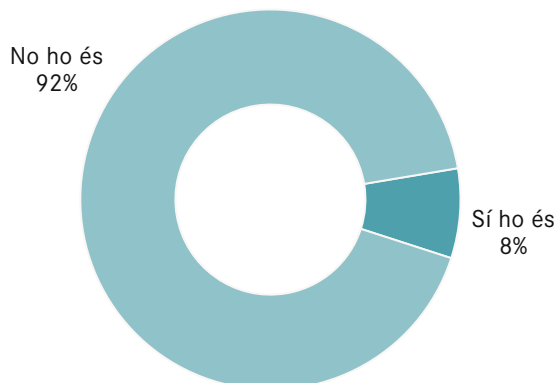
Persona amb discapacitat, no protagonista	171
Persona amb discapacitat, protagonista	169

Persona amb discapacitat és protagonista i font de la informació

Només en un 8% de les peces recollides a la mostra coincideix que la persona amb discapacitat és protagonista de l'acció i font de la informació.

Sí ho és	26
No ho és	315

Pel que fa al protagonisme o participació de les entitats, hem comptabilitzat 38 peces en què organitzacions del tercer sector són subjectes de la informació, amb majoria de contingut social i accions polítiques.

Nombrar la discapacitat

Com volem aparèixer, les persones amb discapacitat? Cal dir quan una font (o protagonista) té discapacitat? Quan és aquesta informació rellevant?

ARA, 5/06, s'entrevista un home polític de Mallorca i parla sobre la seva lluita contra la discriminació de raça que ha viscut. Si el coneixem, sabem que té un braç amputat, però ni es nombra ni se'n parla. (foto 1)

El mateix passa amb la peça de l'ARA, 13/06, pàgina 42, sobre la presència de l'actor Tyrion Lannister en un anunci. El fet que tingui nanisme no es nombra en cap moment.

O també al mateix diari el 4/09, pàgina 8, quan es dona la notícia que un diputat -que tothom sap que té discapacitat, però no es diu a la notícia- abandona el seu escó per dedicar-se al partit.

D'altra banda, a *La Vanguardia* 23/03, pàgina 11 de la secció *Viure*, es parla de la cantant que Ucraïna no deixa entrar al país. Veiem a la fotografia que va en cadira de rodes. Només al final del text es nombra la seva discapacitat, i es fa amb un reguitzell de frases negatives i limitants. Comença amb l'expressió neutra "persona amb discapacitat", i després "sufre des de la infància

Foto 1

Foto 2

una atrofia muscular espinal, lo que la obliga a moverse en silla de ruedas”.

De fet, el diari reproduceix un testimoni (d'un altre cantant) totalment condescendent i limitador de l'artista a la seva condició de discapacitada: [espero que la situació] “no termine haciendo daño a una persona con discapacidad. Será una verdadera lástima”.

És en aquest punt que el periodista inclou la seva frase sobre la discapacitat de la cantant -de la qual no pren declaracions-.

La mateixa notícia tractada a l'ARA, 23/03, pàgina 44, no es diu res sobre la discapacitat de la cantant, de la qual només en veure la fotografia podem saber que va en cadira de rodes.

En un altre cas (*El Periódico*, 2/09, pàgina 30), es diu que la dona -una de les víctimes d'una agressió- és “sordmuda”. A més de ser un ús inadequat del llenguatge (el mot no té el rigor de definir correctament una discapacitat), el fet de dir quina discapacitat té la dona no aporta res al relat (o almenys no s'explica). Del nen que va morir en la mateixa agressió es diu que era autista i sí té rellevància que es doni la informació perquè podria haver mort d'un atac d'epilèpsia -afavorit en part per l'autisme-. (foto 2)

Foto 3

En el cas de l'entrevista a Nujeen Mustafà (*ARA*, 17/12, pàgina 58), veiem en la foto que la noia va en cadira de rodes; no se'n diu res al titular. El fet que no es defineixi la persona per la seva discapacitat és una bona pràctica; en una de les preguntes se li demana que expliqui si la seva malaltia li va posar tot més complicat, i per descomptat que l'entrevistada diu que sí i al·ludeix a la seva dependència, “com altres, sóc dependent”. (foto 3)

Fotografies

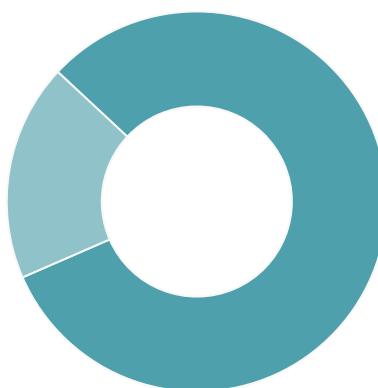
Ni el Decàleg, ni la resta de documentació consultada tracta el tema de la fotografia -quan es parla d'imatge es refereix a "imatge social". Per tant, hem fet una primera mirada a aquest

element, però resta com a tema pendent de reflexió, en cas que es consideri interessant per part dels col·lectius i els entorns periodístics.

Ús de la fotografia

Peces amb fotografia	278
Peces sense fotografia	63

Peces sense fotografia
18%

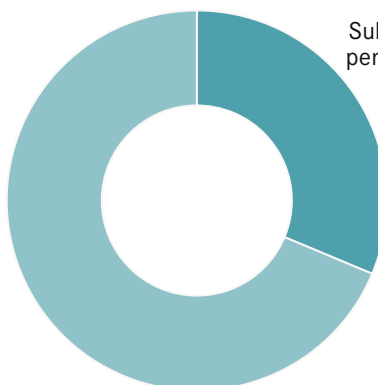

Peces amb fotografia
82%

Subjectes de la fotografia

Subjecte de la fotografia: persona amb discapacitat	87
Altres subjectes en la fotografia	191

Altres subjectes en la
fotografia
69%

Subjecte de la fotografia:
persona amb discapacitat
31%

En 5 peces de la mostra, el subjecte de la fotografia és una persona amb discapacitat, malgrat que aquesta no és visible.

D'altra banda, trobem 19 peces en les quals el subjecte de la fotografia és alguna persona amb discapacitat, però no protagonitza l'acció ni és font de la informació cap persona amb discapacitat.

Per exemple, aquesta, d'*El Periódico*, 21/12, pàgina 30: 'Catalunya, l'única comunitat que acumula retallades socials', en la qual es mostra la protesta al carrer amb la imatge de dues persones amb discapacitat que juguen a ping-pong.

O aquesta, de l'*ARA*, 10/03, pàgina 12: 'Els republicans inicien l'abolició de l'Obamacare'; en la qual apareixen persones amb discapacitat a la fotografia, que se citen en el peu de foto: "Membres d'un grup de defensa dels drets de les persones amb discapacitats van protestar ahir al Congrés dels EUA contra el projecte de llei de salut dels republicans".

La notícia parla de "persones amb problemes mèdics previs", que inclou molta població, entre d'altres, les persones amb discapacitat.

I també la d'*El País*, 30/12, pàgina 21 'Fundación La Caixa aumenta los fondos de su obra social', en la qual es parla de "personas con enfermedades avanzadas" i veiem una dona amb discapacitat a la fotografia.

ESTADOS UNIDOS

Els republicans inicien l'abolició de l'Obamacare
Ho fan dividits i amb la forta oposició dels demòcrates

NÚRIA FERRAGUTCASAS WASHINGTON

Els congressistes republicans van fer ahir un primer pas per derogar la llei d'atenció mèdica assequible, coneguda com a Obamacare, que ha sigut un dels seus grans cavalls de batalla des que es va aprovar el 2010. A la matinalada, i després de més de 18 hores de debat, van obtenir una gran victòria quan dues comissions de la Cambra de Representants dels EUA van aprovar el seu projecte de llei per substituir la polèmica legislació. Tot i així, el procés per eradicar l'Obamacare serà més complicat, ja que fa front no només a una forta oposició de demòcrates, associacions de metges, hospitals i consumidors sinó també a la reticència dels republicans més conservadors.

El projecte de llei republicà ha de ser aprovat també pel Senat. Un pas que serà molt més complicat, ja que els republicans tenen una estreta majoria de 52 senadors en aquesta cambra, i alguns ja han assegurat que s'oposen a parts de la legislació del seu partit.

Eliminació de sancions
Els demòcrates van criticar durament les dues votacions, fetes a altres hores de la matinalada i sense esperar l'estimació del cost del nou projecte de llei que elabora l'Oficina de pressupostos del Congrés, un organisme independent. "No volen que els ciutadans nord-americans tinguin tota la informació" sobre la llei, va lamentar la líder dels demòcrates a la cambra baixa, Nancy Pelosi, que creu que els republicans volen amagar els efectes que tindrà de la derogació de l'Obamacare.

Alternativa
Metges, hospitals i consumidors s'oposen a la llei de salut republicana

La proposta republicana vol canviar el sistema de subsidis actual per ajudar la gent a comprar assegurances mèdiques per un cost de crèdits fiscals. Els crèdits oscil·laran entre 2.000 i 4.000 dòlars a l'any, segons l'edat de cada beneficiari i sense tenir en compte la seva renda. Així, les persones amb més ingressos, que cobren més de 75.000 dòlars a l'any, no podran rebre cap ajuda. També eliminarà l'obligació de les companyies d'oferir una cobertura realitzada a treballadors i reestructurarà el programa de salut per als més pobres, conegut com a Medicaid. Però preserva dues mesures de la reforma d'Obama: la ja comentada prohibició a les companyies a negar cobertura a persones amb problemes mèdics previs i la possibilitat que les famílies puguin mantenir els seus fills a la seva assegurança fins als 26 anys.

Els demòcrates van denunciar el projecte republicà com un regal per als reis, i alerten que milions de ciutadans perdran la seva assegurança o una gran part de les ajudes que reben ara. L'Obamacare va preveure que més de 20 milions de persones obtinguessin assegurança mèdica, prop de la meitat gràcies a l'expansió del Medicaid i la resta a través del sistema privat coordinat pel govern. Això va permetre que el percentatge de persones sense co-

Fundación La Caixa aumenta los fondos de su obra social
En 2018 la entidad destinará 520 millones de euros a proyectos

HELENA PUNCE Madrid
La Fundación La Caixa destinará 520 millones de euros a obra social en 2018, lo que supondrá un aumento de diez millones de euros respecto al año anterior. Los principales beneficiarios del nuevo presupuesto serán los jóvenes para la superación de la pobreza infantil, la inserción laboral, la atención a personas mayores o con enfermedades avanzadas y la vivienda social. En concreto, estos proyectos concitarán el 60% de los fondos. Así ha dado a conocer la entidad este viernes, durante la presentación de su nueva campaña de comunicación, en la que ha querido dar protagonismo a algunas de las personas y organizaciones que en 2017 han participado en alguna de las 50.000 acciones que ha llevado a cabo.

Els peus de fotografia, qui descriuen?

En la notícia amb el peu de foto “Isabel Gemio amb en Gustavo (en cadira de rodes) i en Diego” (*La Vanguardia*, 14/12, pàgina 6) està definint el noi per la cadira, i no, com se sol fer, per la ubicació on es troba (a l’esquerra, la dreta o el centre), com sol fer-se.

En la notícia (*El Punt Avui*, 19/06, pàgina 21), el peu de foto “Una noia ajudant un discapacitat” és completament limitador de la persona (malgrat la peça, que tracta d’ajudes a projectes de suport per a persones grans i amb discapacitat, i hem anotat com l’única on es parla específicament d’autonomia).

Llenguatge

Per a analitzar el llenguatge ens hem servit molt de la guia d'estil de José Luis Fernández Iglesias, que escrivia: “Tots els grups socials que han sortit o estan en procés de sortir de situacions de desavantatge social han hagut de començar per modificar el llenguatge que els perjudicava, com ara fer la dona fa unes dècades. Per això és tan important utilitzar-lo bé, fer servir en cada cas els termes adequats.”

La Guia ens ha ajudat a concretar el que abordaven de forma general els punts 4, 5 i 6 del Decàleg i 3 i 8 de la Declaració de Salamanca –que al preàmbul deia “no hem de caure en l'error d'unificar i generalitzar conceptes a l'hora de parlar sobre la discapacitat”-.

D'acord amb el que exposaven els diversos documents amb recomanacions de referència, ens hem fixat en els següents aspectes:

Usos i pràctiques per a revisar

Ús de terminologia caduca

El Decàleg apuntava la “necessitat d'eradicar terminologia ja caduca, paraules com minusvàlua, minusvàlid, discapacitat, invàlid, retardat , incapaç...”

Taula 2

“Minusvàlua”, “Minusvàlid/a”	3 trobades	<p>En una de les informacions -<i>El País</i>, 17/06, pàgina 24-, perquè parla de llenguatge legislatiu (veure NOTA al final de l'apartat).</p> <p>En una notícia (<i>El Periódico</i> 27/12, pàgina 34 i 35) sobre violència masclista, en la qual es parla de “seqüeles i minusvalideses”, també estaríem parlant d'aquest cas -temes legislatius-.</p> <p>En una altra de les peces (<i>El Periódico</i> 14/03, pàgina 4 i 5), es parla de plusvàlids per contrarestar aquest terme, utilitzat només per denunciar-ne l'ús.</p>
“Invàlid/a”	1 trobada	<p>En una informació que té també un enfocament inadequat i alguns errors de rigor (<i>El País</i>, 11/12, última pàgina, ‘Sufrida y feliz vuelta a Islandia’).</p>
“Retardat/da”	0 trobades	<p>Trobem “retard mental” (<i>La Vanguardia</i> 14/12, pàgina 23) en l'Obituari sobre l'endocrinòloga que va descobrir que la manca de iode el causava.</p> <p>“Retraso mental” també com a denominació d'una patologia (<i>El País</i>, 9/09, última pàgina) sobre el síndrome d'Alcoholisme Fetal.</p>
“Incapaç”	0 trobades	<p>“Incapaç” com a descripció de persona no l'hem trobat</p>
“Inútil”	2 trobades	<p>“Inútil” com a descripció de persona no l'hem trobat..</p> <p>A <i>El País</i>, 24/06, portada i pàgina 10, s'explica el significat de la paraula xinesa amb què s'anomena les persones amb discapacitat -entre d'altres, “inútil”-</p> <p>Hi ha una informació en la qual es descriuen les cames mutilades d'un home: “cames inútils” (<i>ARA</i> 24/03 pàg. 32</p>

Substantivació d'adjectius i sinècdoque

Com a errors habituals, la Guia indicava la substantivació d'adjectius, com ara “discapacitat”, quan s'haurien d'utilitzar termes menys absoluts, tot posant la paraula “persona” al davant (persona amb discapacitat, persona amb Alzheimer).

Els adjectius substantivats amb els quals es nombra les persones amb discapacitat, explica, a banda de significar “no normal”, “menys vàlid”, “defectuosos”, “incomplets”, “per sota d'allò normal”, etc., qualifiquen la persona com un tot, com si no fos capaç de fer res més a la vida que vegetar i ser cuidada i protegida.

És el que al decàleg del Cermi es diu, en el punt 4, sobre l'ús de la sinècdoque, de parlar del tot anomenant només una part, quan el que cal és “visibilitzar però sense que la discapacitat -si no és el contingut essencial de la notícia- absorbeixi tota l'atenció i acabi sent el paràmetre que explica la persona”, conclou.

Hem trobat 28 ocasions en què s'utilitzen adjectius substantivats: “discapacitat/ada”; “tetraplègic”; “malalt/a mental”.

Almenys en 9 d'aquestes peces en què s'utilitza la substantivació d'adjectius, aquesta conviu amb la fórmula apropiada (“persona amb”).

Hem comptabilitzat 105 peces en les quals es parla de *persona amb discapacitat*; amb trastorn mental, malaltia o trastorn; o que *té* una malaltia; se li ha *diagnosticat* etc-.

Etiquetes, tema no resolt

El punt anterior enllaça amb l'error referit a la Guia i que consisteix en l'ús d'etiquetes genèriques per als grups de persones amb discapacitat, com ara ‘els sords’. Sent el més raonable posar l'èmfasi en les persones i no en les discapacitats, hauria de dir-se ‘persones sordes’, per evitar que l'homogeneïtzació en el llenguatge -mancada de rigor davant la gran diversitat de persones que conformen el col·lectiu- s'acabi donant a nivell conceptual.

Per exemple trobem “los Down” (*La Vanguardia*, 21/03, pàgina 28), per referir-se a les persones amb síndrome de Down; o “els Alzheimer” (*La Vanguardia*, 18/09, última pàgina), per referir-se a les persones amb Alzheimer; “los grado I” (*El País*, 14/09, pàgina 24), per referir-se a les persones ubicades en el Grau I del barem de la Llei, reproduint entre cometes l'afirmació d'un testimoni, i per tant una forma de parlar que continua encasellant les persones en etiquetes.

Però, com s'auto defineixen les persones amb discapacitat?

Noi que es defineix com ‘coda’, i explica que així s'anomenen els fills oients de pares sords (*El Periódico* 27/09, última pàgina);

En una carta al director (*La Vanguardia*, 19/06, pàgina 28), la mare d'un nen amb autisme parla del seu fill i de “necesidades de los discapacitados”;

Un noi músic, amb trastorn mental, parla d'un dels malalts mentals més famosos de Santa coloma” (*El Periódico*, 25/09, última pàgina).

En la crònica de l'acte del Dia Internacional de les Persones amb discapacitat (*El Punt Avui*, 4/12, pàgina 17) es parla en genèric de “persones amb discapacitat”. L'acte era organitzat per organitzacions de persones amb discapacitat intel·lectual; caldria mirar de concretar quin col·lectiu exactament reivindica els seus drets? O ja ens està bé, com a societat i als col·lectius diversos, estar inclosos en aquesta generalització?

Un ús que podem considerar com etiqueta o despersonalització seria el fet d'anomenar “les cadires de rodes” a les persones usuàries de cadires de rodes (*El Punt Avui*, 22/06, pàgina 25, sobre la ‘Prova pilot per usar escúters per discapacitat al bus i al metro’; o la categoria “cadires” en la peça sobre la Marató de Barcelona (*ARA*, 13/03, pàgina 38).

Redacció neutral vs. negativitat

Al Decàleg es diu que el llenguatge correcte és el neutral. Aquell que no inclogui judicis de valor o estigmes, sinó que sigui objectiu. En aquest sentit insta a “evitar connotacions que perpetuen imatges negatives o que predisposin a una mirada condescendent, paternalista o estereotipada”.

Ens adrecem a la *Guía de Estilo* per definir com hauria de ser aquest llenguatge neutral: “Els verbs o termes negatius com “pateix esquizofrènia”, “pateix sordesa”, “afligit per”, “afectat per poliomielitis”, “víctima de” procedeixen de la presumpció que una persona amb una discapacitat de fet pateix o experimenta una disminució en la seva qualitat de vida -explica la Guia-. Quan es descriu a una persona que té una discapacitat, s’ha d’utilitzar un llenguatge neutral. No totes les persones amb una discapacitat “pateixen”, són “víctimes” o estan “afectades”; senzillament, s’haurien d’esmentar els fets sobre la naturalesa de la discapacitat de la persona. S’ha d’utilitzar el

verb “tenir” que és menys negatiu. Per exemple: “té una distròfia muscular”. (mireu taula 3)

Altres expressions que hem trobat, bones alternatives a aquestes negatives: “persona en situació de”; “que manifesten”; “derivat de la seva”...; “diagnosticar”, “tenir diagnosticat”.

La commiseració o paternalisme, o el tractament heroic, de vegades podria considerar-se una valoració subjectiva, però veiem clarament les diferències de tractament en les expressions:

“La noia, que parla 4 idiomes tot i patir paràlisi cerebral” (*El Periódico* 15/12, pàgina 56)

“Tot i tenir una discapacitat física del 76%, Àlex Roca farà la Titan Desert” (*ARA* 24/12, pàgina 60)

En aquest mateix pla de la desitjada neutralitat del llenguatge, la Guia especificava la paraula “postrat” (“està postrat en un llit” o “en una cadira de rodes”), amb una clara connotació negativa.

Taula 3

Verb “patir” (“sofrir”, “padecer”)	65 trobades	També en primera persona; les persones amb discapacitat o alguna malaltia també utilitzen aquesta terminologia en ocasions.
“Afligit”	2 trobades	<i>Aquejado</i>
Verb “afectar”	11 trobades	El verb conjugat en actiu i com a participi (adjectivat)
“Víctima”	1 trobada	<i>La Vanguardia</i> , 14/03, pàg. 31, en una notícia sobre l’ELA: “enfermedad traicionera, que convierte a su víctima en un ser completamente dependiente”.

Taula 4

“Postrat/da”	2 trobades	<i>El País</i> , 9/03 a l’última pàgina, en una entrevista, el contingut de la qual és la història de vida de dues persones amb discapacitat que han escrit un llibre. <i>El País</i> , 13/12 a la pàgina 26, amb un to victimista i dramàtic vers la situació del Guàrdia Urbà -que va quedar tetraplègic en un servei- es dona per intensificar la imatge violenta del suposat agressor i negar el muntatge policial que es va denunciar al documental ‘Ciutat Morta’.
Altres expressions, com “quedar lligat a una cadira de rodes”; “la obliga a moure-se en silla”		

S'hauria utilitzar un altre tipus de verbs, com ara “és usuari de cadira de rodes” o “està en un llit”. (mireu taula 4)

En oposició a aquestes expressions hem trobat: “No camina”; “camina amb una crossa”; “es desplaça en cadira de rodes”; “amb problemes de mobilitat”; o també “la malaltia que el va deixar cec”.

Ús com a insult

En alguns àmbits socials, polítics i periodístics es pot qualificar una persona objecte de comentari amb termes com “autista”, “esquizofrènic”, etc. amb el clar objectiu d'insultar o de definir situacions que envolten la persona.

En tota la mostra hem trobat quatre casos en els quals s'utilitza un terme relacionat amb la salut mental com a insult o degradació d'alguna persona:

“tarats” (en ‘Denuncien Albiol per haver dit ‘tarats’ a uns manifestants, *El Punt Avui*, 20/12, pàgina 22).

Melania Trump va dir a Twitter “preguntó por el estado mental de quien ha hecho esto” (‘No todo vale contra Trump, *La Vanguardia*, 2/06, pàgina 6). “¿Creen que soy idiota o enfermo mental?” (‘La última de Alves’, *La Vanguardia* 23/06, pàgina 48). “El presidente Trump, aquest psicòtic” (‘Los adolescentes contra Trump, ese psicótico’, *La Vanguardia*, 15/12, pàgina 42).

En dos articles d'opinió trobem expressions que, malgrat no ser insults, expliquen situacions socials a partir de la discapacitat o la malaltia:

- parla de “sordesa social” (en ‘Assaig sobre la sordesa’ *El Periódico*, 24/09, pàgina 13).

- parla dels abusos i l'explotació als treballadors per part de moltes empreses comparant-les amb l'ETA, l'Esclerosi Total Amiotròfica (a ‘¿Otra ETA?’, *La Vanguardia*, 12/06, pàgina 24).

'Normal'

Segons la Guia d'Estil, “fora i dins del propi col·lectiu, s'usa la paraula ‘normal’ quan es compara a la persona amb discapacitat amb un altre individu o col·lectiu social. Exemple: les persones amb discapacitat tenen menys oportunitats de treballar que les persones normals. És imprescindible veure a aquests ciutadans com diversitat social i entendre que, en moltíssimes ocasions, una bona part de les limitacions que tenen procedeixen de la pròpia societat i no de la seva deficiència. S'ha de dir “persones sense discapacitat” en comptes de “persones normals”.

En tota la mostra no hem trobat aquest mot utilitzat d'aquesta manera.

Sí que hem trobat un exemple que considerem bona pràctica, en el qual, el propi entrevistat, un noi amb paràlisi cerebral, utilitza la paraula *normal*; i diu que no li agrada la paraula perquè és molt ambigua -posa una comparació del que és “normal” en una cultura i “no normal” per a la nostra- (entrevista a l'ARA, 24/12, pàg. 60).

Terme “discapacitat”... i “diversitat funcional”

Al Decàleg es parla de la “forma generalitzada i amb ampli consens, inclús normatiu en el pla internacional -la Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat de Nacions Unides del 13 de desembre del 2006-, que es considera correcta: Discapacitat i persones amb discapacitat”.

A la Guia d’Estil es deia: “el terme discapacitat és menys ambigu i amb menys connotacions socials que el de minusvàlua. El vocable guarda una estreta relació amb el terme capacitat, fet que suposa una qualitat del subjecte per a ser capaç de realitzar certes coses. Discapacitat [el substantiu] suposa no estar capacitat per a l’exercici de certes funcions. La discapacitat és definida com incapacitat física o mental causada per una malaltia o lesió congènita. Discapacitat té el seu origen en un fet concret que suposa no poder realitzar determinades funcions, però no hi ha una disminució en la vàlua, en el valor, del subjecte afectat. Qualsevol persona està capacitada per a l’exercici de certes funcions i, no obstant això, pot no estar-ho per l’exercici d’altres. Actualment, es tendeix a l’ocupació d’aquest terme”.

Això era al 2006; hi ha hagut canvis que ja s’apunten llavors i han seguit el seu curs. En la Guia es

deia: “En els últims anys han sorgit corrents que estan en desacord amb la utilització del terme “persona amb discapacitat” i opten per altres que entenen com més positives com a “persones amb diversitat funcional”, en el cas del Fòrum de Vida Independent.”

El terme diversitat funcional està en debat en el propi col·lectiu, i part de la població l’utilitza per auto denominar-se però una altra part no. De tota la mostra analitzada només hem trobat aquest terme 4 vegades:

- Una entrevista directa amb la persona que entenem que ha anomenat així la seva situació (*El Periódico*, 12/12, última pàgina);
- una crònica en la qual hi ha el testimoni d’una persona amb discapacitat intel·lectual (*ARA*, 3/12, pàgina 22);
- una altra notícia sobre l’acció política de les entitats socials (*ARA*, 31/12, pàgina 32);
- una notícia sobre una acció política municipal a Bardalona (*El Punt Avui*, 9/09, pàgina 26)

Titulars

La Guia d’Estil diu: “el correcte és que ni la raça, ni la nacionalitat, ni la discapacitat apareguin en el titular. En cas contrari s’està utilitzant, amb premeditació, una condició personal de manera sensacionalista per donar èmfasi i morbo a la notícia”.

Ens hem fixat en els titulars i subtítols de les peces en què s’utilitzen (al titular o en el text) fórmules no apropiades i fórmules que sí que ho són. N’hi ha tres (amb la lletra en color) que són correctes en el titular (títol i subtítol) però en les quals el text conté un adjectiu substantivat o etiqueta.

Titulars

Títol	Avantítol/Subtítol
La primera aspirant discapacitada a Miss Món	
Els treballadors discapacitats demanen més subvencions	
Becerril pide que la discapacidad mental no impida votar	La defensora del Pueblo quiere que la inhabilitación se resuelva caso a caso
Pena de cárcel para el dueño de un bar por vetar la entrada a discapacitados	
Los niños que China no quiere ver	La mayoría de los menores que son abandonados en el país son discapacitados o están enfermos
Més casos d'abusos al col·le de discapacitats	Investigació a Barcelona. Ja són 6 les famílies de l'escola Taiga que han denunciat el monitor investigat. El centre barceloní mira d'indagar si hi ha més afectats entre els seus alumnes
Fruita contra l'estigma	Iniciativa integradora a Barcelona Obre al mercat de Sant Martí una parada gestionada pel centre especial de treball per a malalts mentals La Calaixera
Clàudia Cedó fa doblat	Retorn a l'escenari La sala Beckett reposa dues obres de l'autora, 'Tortugues' i 'L'home sense veu'
La cicatriu de la violència masclista	Una plaga social El 31% de les dones amb discapacitat pateixen agressions, el doble que la població general // Per cada víctima mortal hi ha deu agredides que arrossegueu seqüeles físiques i minusvalideses
Presó per al propietari del bar que va vetar nois discapacitats	
Ajuda per a 43 projectes de suport a gent gran i discapacitats	
Un tetrapléjico controla una mano y un brazo con un implante biónico	El paciente sufrió una lesión medular en un accidente de bicicleta hace 11 años/ Las fronteras de la biomedicina
"Molts malalts d'Alzheimer estan bé de memòria"	El 31% de les dones amb discapacitat pateixen agressions, el doble que la població general // Per cada víctima mortal hi ha deu agredides que arrossegueu seqüeles físiques i minusvalideses

Nota sobre llenguatge legislatiu i canvi de mirada

És interessant la relació que la *Guía de Estilo* fa entre el llenguatge utilitzat a la legislació espanyola i les connotacions que té sobre la concepció de les persones: “En l’actualitat, es mantenen termes com “incapacitat permanent total”, “pensió d’invalidesa” o “certificat de minusvalidesa”, etc. que no afavoreixen que les persones alienes al món de la discapacitat s’apropin a un llenguatge més positiu”, explica.

Parla de “perversió” de paraules com “invalidesa” o “incapacitat”, utilitzades per referir-se a cert tipus de situacions dins del camp laboral o de les pensions, quan es generalitza el seu ús al carrer per definir persones amb discapacitat de forma genèrica i indiscriminada.

La “incapacitat permanent”, adjudicada a un treballador amb una malaltia professional o accident laboral que li impedeix treballar en la seva professió habitual, es converteix amb el temps –segons la Guia– en la paraula “incapacitada o incapacitat” com un terme més en la forma de tractar-se d’una persona amb discapacitat. Deixa de tractar-se d’una persona que no pot exercir alguna tasca per motius de salut per passar a ser algú “no capaç” en termes generals, sense matisos.

Exactament passa amb la paraula “invalidesa”, segons el document, que administrativament defineix i justifica, per exemple, la concessió d’una pensió per motius de salut, però que pot convertir-se en un terme pejoratiu quan a una persona amb discapacitat se l’anomena “no vàlida” que és el que significa la paraula en qüestió.

En un cas hem trobat el mot “incapacitat” com a sinònim de “discapacitat”. “Hi ha persones amb incapacitats que tenen ajudes” (ARA, 4/06, pàgina 38). Pensem que la confusió que ha tingut la persona alhora d’expressar-se pot tenir relació amb el llenguatge legislatiu. La periodista, tanmateix, hauria d’haver corregit aquesta relliscada de la persona entrevistada? (foto 1)

En canvi, trobem una peça (*El País*, 17/06, pàgina 24) ‘El juez ampara a un militar discriminado por minusválido’, en la qual, per explicar la discriminació que ha viscut una persona, el periodista explica les diferències entre tenir la minusvalidesa (legal) perquè no es poden realitzar algunes tasques i el fet discriminatori de no permetre-se-li promocionar-se, evidentment en la feina que sí que es pot realitzar. (en tornem a parlar en l’apartat Context, sobre accessibilitat) (foto 2)

Les àvies al darrere de les sabates artesanes de moda

La història d’empresadora d’Isabel Garriga es basa en un únic objectiu: donar una sortida laboral digna a dones grans en risc d’exclusió social

CALCAT

se gaire més èxit: “No hi ha dades actuals, és escandalós, és un col·lectiu invisible”, explica. A la pàgina web del seu projecte, Belne, ho amplia més: “Perquè us feu una idea de l’envergadura d’aquest col·lectiu, la taxa de risc de pobresa en dones de més de 60 anys, després de les transferències socials (pensions, entre altres ajudes), és del 24% aquí a Espanya. És un col·lectiu cada vegada més nombros i amb més risc d’exclusió”. Una situació que la va portar a emprendre per poder ajudar-les.

VA INVESTIGAR EN què eren hàbils aquestes dones: “Sabien fer manualitats de molts tipus, per això vaig pensar a fer un producte que incorporés una part que elles poguessin teixir”, explica Garriga. Aquest és l’origen de Belne: després de diverses idees Garriga va dissenyar unes sabates que incorporen una part artesanal teixida per aquest col·lectiu. “Vaig comprovar si seria viable econòmicament i tècnicament i vaig fer passar a les sabates una prova de qualitat i durabi-

ànim de lucre, va fer el pla d’empresa i a buscar proveïdors: “Combinem una part industrial i una d’artesanal”, explica. La base de les sandàlies es fa en una fàbrica, i després les àvies cusen a casa els elements decoratius. Només tenen quatre punts de venda, tres a Barcelona i un a Manresa, però, tot i això, ara facturen gairebé 10.000 euros anuals. “Facturem molt poc encara, les dades són simbòliques, però tot el que ingresem es reinverteix en el projecte i en coses que puguin ajudar aquestes dones”, explica Garriga, que afegeix: “Ara busquem més finançament, per seguir ampliant i ajudant”.

Les expectatives són bones. “Google ens ha donat una beca de 10.000 dòlars mensuals per invertir en posicionament online, és un projecte fort –explica– i competim amb altres empreses molt grans, mentre que nosaltres ara encara hi dediquem només mitja jornada. El projecte, però, és totalment rendible, no és pas utòpic, és real, palpable i sostenible”. Garriga calcula que per complir el seu pla de negoci Belne necessitaria aconseguir finançament per valor de 300.000 euros. “Anem pas a pas i anem ajudant més dones a mesura que anem millorant en vendes”.

El repte d’aquest projecte és recuperar en vendes l’equivalent a un salari mitjà del conveni per cada una de les do-

El juez ampara a un militar discriminado por minusválido

MIGUEL GONZÁLEZ. Madrid

La Audiencia Nacional ha dado su amparo a un brigada de la Armada al que el Ministerio de Defensa discriminó por ser minusválido, pese a que su minusvalía no le impidió cumplir su trabajo a plenas satisfacciones. En una sentencia dictada el pasado día 7, la Sala de lo Contencioso Administrativo califica de “error patente” la decisión de relegar a este suboficial mecánico, que padece una dolencia cardíaca, a los últimos puestos de la clasificación para el ascenso a subteniente.

En mayo de 2010, el brigada fue calificado como “bón para el servicio, con limitación para ocupar destinos que supongan realizar ejercicio físico extenuante”, ya que sufría un estenocardia aórtica moderada. Según consta en su expediente personal, esta minusvalía “no afecta en absoluto a su trabajo en el taller de fuselaje”, hasta el punto de que “está muy bien conceptualizado, con un alto rendimiento por su dedicación, profesionalidad y excelente forma física”.

Pese a ello, cuando fue evaluado para el ascenso, se le relegó a los últimos puestos por su limitación física. En concreto, pasó de ser el número 69 de su promoción, en función de su expediente profesional, al 121, con el argumento de que “no puede ocupar destinos que supongan ejercicio físico extenuante”.

El Ministerio de Defensa y el Abogado del Estado sostuvieron que la Junta de Evaluación puede, en virtud de la llamada “discrecionalidad técnica”, modificar la nota final de cualquier aspirante al ascenso en una cantidad que no supere el 15% de la diferencia entre el primero de la lista y el último. Parécen porcentajes modestos, pero es suficiente para darle la vuelta a la lista e imponer la promoción de un militar que tenía asegurado el ascenso por méritos. Y a la inversa.

Muchas veces no se explica el motivo de esa prima o descuento del 15% en la puntuación, pero esta vez Defensa reconoció que al brigada se le restaron 20 puntos por su minusvalía, lo que permitió a su abogado, Antonio Salazar Valdés, denunciar la vulneración de los Derechos de Personas con Discapacidad.

La Audiencia Nacional subraya que la vacante que ocupa el suboficial es indistinta de brigada (el empleo que ahora ostenta) y subteniente (al que aspira a ascender), que ha cumplido siete años embarcado en buques de la Armada y que el 95% de los puestos de subteniente son de tipo administrativo, por lo que no exigen esfuerzo físico.

La sentencia subraya que la limitación para ocupar destinos que requieran condiciones físicas específicas “no puede implicar, de forma generalizada, la limitación para el ascenso al empleo superior”. Es decir: si puede seguir en activo, no puede impedir su promoción profesional. “No está acreditado, ni justificado, que no pueda ser adecuado para cumplir con los requerimientos profesionales y personales del empleo de subteniente”, concluye la sentencia.

En consecuencia, el tribunal ordena que se devolvieran al brigada los 10 puntos que se le restaron por su minusvalía y se le sitúe en el puesto de la clasificación para el ascenso que le corresponde por sus méritos. Y condena a Defensa a pagar los costas del proceso.

Context

Al punt 8 de decàleg del Cermi es demana “contextualitzar la informació per facilitar una imatge més real i d’acord amb la realitat”. A Salamanca també apuntaven la importància “d’abordar la informació

des d’un enfocament contextualitzat”, per ajudar el públic a comprendre i apropar-se al món de la discapacitat amb més coneixement.

Importància del context en la discapacitat

L’entorn és un element clau en el desenvolupament de les persones. En la discapacitat, l’entorn, el context, juga un paper molt important en el desenvolupament d’autonomia per part de la persona o, tot el contrari, de la seva dependència. En la definició del marc conceptual hem alludit al CIF, la Classificació Internacional de Funcionament, que interpreta la discapacitat com la interacció entre una persona amb un estat de salut i l’entorn, des d’una perspectiva biopsicosocial de la discapacitat. Els mitjans de comunicació, que s’ubiquen precisament en aquest entorn, són barreres o facilitadors? Retornant al requadre de resum de la visió de conjunt de la CIF, podem

adonar-nos de tots els aspectes que influeixen en la discapacitat i que cal tenir en compte alhora de tractar la discapacitat o temes relacionats amb persones amb diversitat funcional als mitjans. Evitar posar tot l’èmfasi en els aspectes negatius i posar més atenció als factors contextuals.

Així, doncs, en aquest apartat ens referim tant a la contextualització de la informació com a la informació que es dona sobre el context. Ens fixem en el gènere informatiu emprat; el tractament de temes clau com l’accessibilitat i la sensibilització; l’aportació de dades i elements del llenguatge relacionats amb el rigor.

Segons el tipus d’informació

El reportatge com a gènere informatiu aporta, en relació a la notícia, més profunditat d’experiències; reflexions generals sobre l’origen del fenomen, sobre possibles formes d’abordar les qüestions. Així també la crònica: expliquen les circumstàncies que envolten un fet.

Com hem vist en les dades al Corpus de la Informació, un 68% de les informacions en què apareix la discapacitat són notícies purament descriptives, davant d’un 32% d’altres gèneres informatius, en els quals es donen menys elements de contextualització.

Històries de vida; com sensibilitzem

A la *Guía de Estilo sobre Discapacidad* s’explica que la presentació en els mitjans de comunicació “de les persones amb discapacitat que han tingut èxit com si fossin súperhombres o súperdones pot distorsionar la imatge de la discapacitat en general, ja que es pot entendre que tots els membres d’aquest col·lectiu poden arribar a cotes professionals o d’èxit similars, quan això no és real”. La superació de les múltiples barreres que imposa la discapacitat i la societat requereix de circumstàncies personals, culturals, educacionals i afectives que no tothom està en condicions de posseir. El raonable, segons es deia a la Guia, “és mostrar o donar la paraula a les persones amb discapacitat que tenen èxit i a les que no en tenen, però que lluiten cada dia per portar una vida digna i el més normalitzada possible. Això sí, cal centrar-se en la persona i no en la seva discapacitat”.

Al decàleg es parla de visibilitzar però sense posar tota l’atenció a la discapacitat. Al document de Salamanca parlen de la proporció: “sense caure en la commiseració però sense tractar la persona com un heroi”.

Hem observat les informacions que contenen històries de superació, o de vida, en general, des del prisma del que recomanen el Decàleg del Cermi i la resta de documents: Se centren en la persona, és a dir, allò que fa? O bé se centren en la discapacitat de la persona com a element que la defineix?

Troblem un bon exemple de presentació d’un corredor de rallis que presenta el seu nou equip per a participar al Dakar (*El Punt Avui*, 13/12, pàgina 19). La seva discapacitat es nombra per explicar el context de la persona, que condueix un vehicle amb adaptacions i que després de la

prova durà a terme un projecte social precisament per fer accessibles una d'aquestes adaptacions a tota la població. Però el centre és la persona; no se l'entrevista per la seva discapacitat. De fet no es diu al títol ni al subtítol que té discapacitat.

També en el món de l'esport, en l'entrevista-perfil de la corredora "Sóc la persona que sóc gràcies a la discapacitat" (ARA, 17/09, pàgina 60), la discapacitat té més pes, perquè l'entrevistada explica que la discapacitat és part d'ella i fa que la seva vida sigui tal com és, però això no impedeix que l'entrevista versí sobre la seva carrera esportiva. Tanmateix, el verb "patir" apareix a l'ínci del perfil i enterboleix la consideració de neutralitat de la peça.

El reportatge a dues pàgines 'Las nuevas vidas con ELA' (La Vanguardia, 22/06, pàgines 30 i 31) -que havíem vist al Corpus Informació que parla explícitament de l'autonomia personal i de la figura de l'Assistent Personal- és un exemple d'explicació de la vida de persones amb ELA sense heroïcitats però amb reptes, lluites, alegries i dificultats, que serveix tant per empatitzar i comprendre la seva situació com per conscienciar

socialment de requeriments que cal fer a nivell social per millorar la qualitat de vida de moltes persones. Es posa tot el focus en les persones que fan per superar les situacions.

En la peça titulada 'Sense mans, però li dona el xumet al germà' (El Periódico, 5/09, pàgina 53), en canvi, es posa l'accent en el fet que un bebè sense mans doni el xumet al germà, també bebè. És una peça molt breu amb fotografia en la qual es tracta de forma anecdòtica i -creiem- condescendent, ja que es posa l'èmfasi a la tendresa i excepcionalitat del que fa el bebè, en comptes d'ampliar el coneixement social respecte les diversitats funcionals. L'excepcionalitat o "heroïcitat" que se li atribueix a la criatura és una barrera per a contemplar la societat i les persones com a diverses, amb diverses formes de cossos, de fer, de moure's, etc.

Ens trobem amb exemples, en els quals, a través de les expressions paternalistes anul·la en certa manera l'autonomia de la persona, com ara El País, 11/12, última pàgina. La periodista explica la història de l'entrevistat, un home que fa la volta a Islàndia en handbike (i que ha fet moltes travesies), amb expressions com ara: "un año después del accidente abandonó la casa de sus padres, lo que da una idea de cómo funciona la cabeza de este valenciano decidido y muy independiente". Atribueix a la persona el fet d'haver-se independitzat, com si fos una qüestió individual, i no social.

O bé en l'entrevista (El País, 9/03, última pàgina) en la qual l'autora i dibuixant d'un llibre són persones amb discapacitat. L'entrevistadora, amb expressions com ara "postrada", "con evidentes problemas de movilidad y comunicación", "la parálisis cerebral le complica la vida y las relaciones", o bé, "no será un best-seller pero sí una gran lección de superación", posa per davant de les persones la seva discapacitat.

D'altra banda hi ha peces informatives en què se sensibilitza des de la denúncia de la injustícia, i inclús, des del drama personal, i així s'explica la història d'alguna persona, com ara en la notícia 'Míriam mor sense pensió' (*El Periódico*, 29/12, pàgina 36), en què s'exposa el seguit de situacions difícils i injustes que han viscut la dona morta i la família al llarg de la seva vida. Però es tracta com a fet aïllat, altra vegada, sense anar més enllà per analitzar la situació en què es troben tantes persones.

Hem considerat social, i no tant com a història de vida, el contingut del breu reportatge 'Montañas al alcance de todos' (*La Vanguardia*, 10/12, pàgina 3 de la secció *Vivir*) -de la qual ja hem dit que explica el funcionament de la cadira de muntanya adaptada i en aquest sentit parla d'accessibilitat de forma implícita-. Malgrat que el fil conductor del reportatge és la proesa de la dona que puja el Puigmal, l'enfocament té cert caire social, ja que es parla de la persona i el seu desig i possibilitat de pujar la muntanya, així com de la tasca de l'entitat i altres experiències d'altres persones. Es dona a conèixer una eina per gaudir de la natura, i des d'aquest punt de vista, és una aportació positiva en la qual les persones són actives.

En accessibilitat, el context és clau

Al decàleg del Cermi se subratlla la necessitat de diferenciar la persona de la barrera, la qual cosa ha de permetre "no posar barreres d'accés (o mentals) a la comunicació, i denunciar-les i assumir que la societat, conforme als drets humans, ha de ser inclusiva".

Això inclou evitar l'ús de termes negatius, com exposava la *Guía de Estilo*, que transmeten una mirada negativa i, per tant, la discapacitat com una càrrega. Per exemple, "despesa social" té connotacions diferents que dir "inversió social". En general la guia proposa utilitzar termes amb connotacions més positives.

A la Declaració de Madrid es proposava per a l'acció "centrar-se en les barreres a les quals s'enfronten les persones amb discapacitat i en la positiva contribució que les persones amb discapacitat poden fer una vegada que s'eliminen aquestes barreres".

Hem fet una anàlisi qualitativa d'algunes peces,

Les informacions sobre ajudes o prestacions que reben les persones amb discapacitat no solen anar acompanyades de cap contextualització sobre la seva situació econòmica, o el greuge econòmic comparatiu. La imatge de les persones amb discapacitat esdevé totalment passiva.

Un exemple: En la peça ubicada a l'apartat dedicat a la premsa rosa del diari *La Vanguardia* (26/06, pàgina 6 de la secció 'Viure'), 'Eva Longoria fa enfadar Podem', si s'hagués anat més enllà de l'anècdota, podria haver-se analitzat la diferència entre assistencialisme i ajuda empoderadora -que és, al cap i a la fi, el que es diu que "fa enfadar" el partit que critica l'acció benèfica de la dona famosa vers nens amb malalties rares-. En aquest sentit aquesta peça té molts ingredients per ser supèrflua i reproductora d'inèrcies i estereotips vers el col·lectiu de persones amb discapacitat: la seva brevetat, la seva ubicació -en la secció en què el protagonisme és de famosos i famoses-, la no contextualització i sobretot, la no consideració de les persones receptores com a agents actives en la societat sinó tan sols com a receptores sense veu.

per veure si es posa l'accent -com a causa de la dificultat- en la discapacitat o en la barrera.

Alguns exemples:

En negatiu -complicació- quan es posa l'accent en el que ha de fer la persona per adaptar-se, i no a la inversa.

Per exemple, la peça d'*El Periódico* 21/12, pàg. 29 "De sordmuts a poliglots". Més enllà que en tota la peça s'utilitza terminologia errònia -sordmuts-, la informació (sobre un giny inventat per a traduir el llenguatge de signes a tots els idiomes en veu alta a través d'un guant i el telèfon mòbil) anul·la la llengua de signes: "en lloc d'un llenguatge de signes, que entenen només els que l'han après, tothom podrà sentir la veu dels muts". L'única perspectiva vàlida segons l'autor, és la de les persones oients.

I després: "No s'haurà de sotmetre al llenguatge tradicional dels signes". La càrrega de negativitat allunya, més que apropar, la població oient i sorda.

De sordmuts a poliglots
Un guant permet a les persones que pateixen la discapacitat parlar a través del mòbil. L'Imi de dos joves italians tradueix a tots els idiomes en veu alta el llenguatge de signes

Hi ha expressions que apunten a la discapacitat de la persona, i no la possible barrera social que ha hagut de saltar o l'autonomia que ha aconseguit aquella persona. Com ara, també a *El Periódico*, 1/09 pàgina 26; quan es diu que “tot i els seus problemes auditius, la dona va poder donar a la policia detalls del que havia passat”. No es nombra ni la possible traducció amb interpretació per signes, ni la forma de comunicar-se de la dona (que és sorda i li diuen “sordmuda” en un altre error).

O bé, en l'entrevista que comentàvem entorn el nombrar la discapacitat a l'apartat de Fonts, -ARA, 17/12, pàgina 58-, l'afirmació del periodista sobre la noia entrevistada, “En persona naturalitza la seva paràlisi cerebral amb un raonament exquisit i un perfecte anglès”, posa accent a la discapacitat i no a la barrera en si (per exemple, la seva dificultat per comprendre la persona)-.

Quan es diu que una entitat “los ha acompañado para darles herramientas para superar las discapacidades intelectuales, o les ayuda en sus dificultades personales” (*La Vanguardia*, 26/03, pàgina 95), entenem que s'està explicant l'acció de l'entitat però també ens adonem que tot el focus està posat sobre la persona i no sobre les barreres que ofereix la societat.

En positiu, quan es posa l'accent en com pot la societat proporcionar elements d'accessibilitat.

En aquest sentit és una bona pràctica informativa la diferenciació entre discapacitat/incapacitació i la pròpia persona amb les seves capacitats i sobre la necessitat d'adaptacions a la feina. El cas que ja havíem citat a l'apartat de Llenguatge, la peça d'*El País*, 17/06, pàgina 24, en la qual s'explica la situació laboral d'un militar amb discapacitat al qual es discrimina. En aquesta peça es deixa clar que la persona té capacitats per fer

determinades tasques igual que qualsevol altra i per tant, si no se li permet ascendir és per discriminació.

El focus també està posat en les barreres socials i no en la discapacitat en la notícia d'*El País*, 25/06, ‘Diez años rompiendo la ‘quinta pared’, en la qual es diu explícitament que “muchos cuyo único problema es que vivimos en una sociedad que no los acepta por lo que son”.

També es posa el focus en les barreres a les notícies de *La Vanguardia*, 14/03, pàgina 31, “El 54%de los pacientes de ELA no reciben ningún tipo de prestación” (en què es posa el focus en la manca d'ajudes que tenen les persones per viure amb la malaltia), i “Sube un 15% la inversión en salud mental, que prima a niños y mayores” (on especifica que l'estigma que afronten “en muchas ocasiones daña más que la misma enfermedad”)

Una altra bona pràctica de contextualització de l'accessibilitat que posa el focus en les barreres i per tant les visibilitza i contribueix a eradicar-les és l'entrevista a la directora de l'obra de teatre a *El Periódico*, 2/06, última pàgina: ‘Tots els que treballen a l'obra són sords’. Ja al peu de foto destacat ofereix el canvi de perspectiva: “Alícia Sort. És sorda i dirigeix un inèdit ‘Diez negritos’ amb actors sords, en llengua de signes i accessible a oients”. Tot el text exposa les dificultats de les persones amb discapacitat per sortir d'un estereotip que els impedeix realitzar feines que sí poden fer; les persones sordes no són la causa de la seva pròpia discriminació.

Tornem al breu reportatge ‘Montañas al alcance de todos’ (*La Vanguardia*, 10/12, pàgina 3 de la secció *Vivir*) en aquesta peça, la dificultat que oposa la discapacitat queda en un segon pla, i es dona més protagonisme a l’experiència de l’ascens, la convivència, etc.

El complement, “Los beneficiados”, que aporta una visió emocional des dels impulsors de la

iniciativa, amb el títol “Tetraplegias y lágrimas de alegría”, sobre el col·lectiu de persones amb tetraplegies i malalties neurodegeneratives, al·ludeix a les barreres diàries amb què es troben i diu que aquestes persones “mai es rendeixen”. Podem jutjar la sensibleria de la frase, però la perspectiva és des de la superació de les persones. No d’una sola, sinó de moltes, i en aquest sentit empodera i consciència.

Respecte un altre tipus de barreres, les mentals o ideològiques, en la notícia *El Punt Avui*, 19/06, pàgina 21, ‘Presó per al propietari del bar que va vetar nois discapacitats’, per exemple, a més d’utilitzar, com hem vist, un lèxic no apropiat al titular, s’està posant el pes de la discriminació en les persones discriminades. En comptes de dir que el propietari “va vetar l’accés a “un grup de joves amb síndrome de Down i altres discapacitats”, es podria haver escrit que l’home va vetar l’accés un grup de joves “perquè tenen síndrome de Down” i així obrir la possibilitat a tractar el tema no com un fet aïllat sinó social, i a posar el pes en el discriminador i no les persones discriminades.

Elements del llenguatge relacionats amb el rigor

La Guía de Estilo sobre Discapacidad alertava sobre l’ús d’eufemismes condescendents, com ara *personas diferentes; amb problemes físics; físicament limitats; invidents*. I també de l’ús de mots amb diminutius o noms de les ajudes tècniques sense propietat (*taca taca* per definir un caminador, etc.).

Tots aquests elements, es deia, impedeixen mirar la discapacitat de front (i donar-la a conèixer).

Per tant, dir un “ull borní” no seria del tot correcte. L’adjectiu ‘borní’ en si mateix, ja vol dir “mancat d’un ull” (*ARA*, 16/03, pàgina 20); o dir que “li va deixar una mà malparada” (*El Periódico*, 13/03, pàg. 2 i 3), és una expressió inadequada per dir que a causa d’un incendi se li va deformar la mà.

L’expressió “capacitats diferents” (*El Periódico*, 16/09, última pàgina), doncs, no seria correcta?

En aquest sentit, el tema dels eufemismes ens fa considerar que cal una reflexió conjunta amb

representants i membres dels diversos col·lectius per determinar el grau de precisió amb què es vol descriure la discapacitat.

També s’alerta de la perpetuació d’altres tipus de confusions “com la de seguir utilitzant discapacitat psíquic per referir-se a persones amb discapacitat intel·lectual o a persones amb problemes de salut mental indistintament”. Es recomana “utilitzar els termes genèrics “discapacitat intel·lectual” i “persones amb malaltia mental o persones amb problemes de salut mental”. Molt millor si s’especifica la discapacitat concreta”.

En la mostra, generalment, no hi hem trobat aquesta confusió.

Sí que hem trobat, i ens aturem a parlar-ne, un cas amb l’expressió de “discapacitat psicològica”, que no és correcte i manca de rigor. A *La Vanguardia*, 14/06, pàgina 28, sobre un cas d’assassinat masclista, en la brevetat de la narració

dels fets, es reproduïx el testimoni d'un germà de la víctima, el qual relata, entre d'altres, que la dona "tenia certa discapacitat psicològica". Creiem que el periodista hauria d'haver contrastat aquesta informació, assegurar-se de saber de quina discapacitat s'està parlant per, si valora rellevant donar o aquesta informació, donar-la amb rigor.

O també, en la notícia breu 'Un atropellament massiu revifa les pors a Melbourne' (*El Punt Avui* 22/12, pàgina 62; que també apareix a *ARA*, 22/12, pàgina 45) es diu que la policia coneix l'autor d'un atac i que és una persona "amb problemes mentals". Es tracta d'una informació que ens condiciona a considerar la persona d'una determinada manera, però d'una manera molt generalitzada, creant, en realitat, una imatge estereotipada.

Un altre terme inadequat, alerta la Guia és "sordmut". S'ha d'utilitzar "persones sordes" o "persones amb deficiència auditiva".

En tota la mostra només hem trobat que al seguiment de la notícia sobre un succés (1 i 2 de setembre), a *El Periódico* repetien que la dona era "sordmuda".

També hem trobat, per a la denominació de "malalties rares", l'ús de "malalties estranyes" -terme que no hem localitzat en la documentació consultada i que ens sembla errònia- (*El Periódico*, 24 de juny)

Com a exemples de bones pràctiques en relació a proporcionar coneixement a la societat sobre les diverses situacions que impliquen persones amb discapacitat, trobem reportatges i notícies, com ara el tractament donat a la presentació de la pel·lícula *Wonder* (*El Periódico*, 8/12, pàgines 34 i 35; *La Vanguardia*, 11/12, pàgines 28 i 29), en què s'explica, per exemple, l'estigmatització que suposa parlar de "llavi leporí", i en canvi la idoneïtat de parlar de "fissura labial".

Continuant amb el tema de l'acció periodística com a solució a confusions, podem situar notícies com *El Punt Avui*, 3/12, pàgina 32, en la qual es distingeixen malaltia mental i demència.

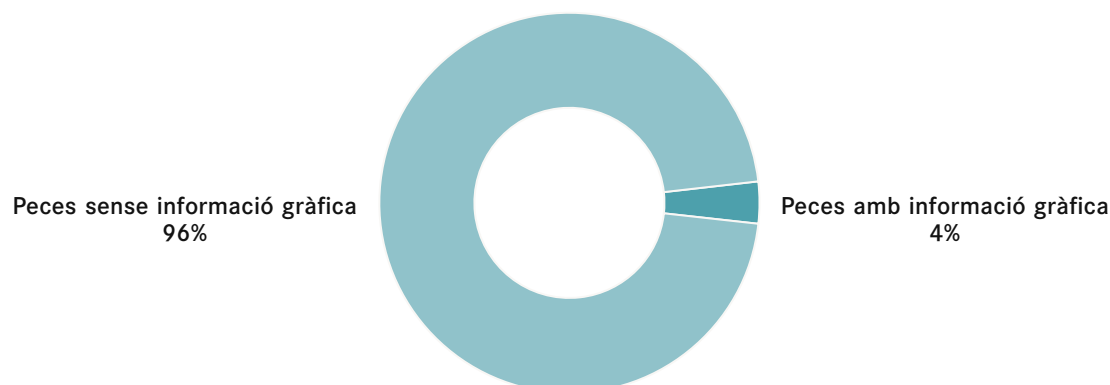
Elements gràfics i dades

Molt poques peces de la mostra contenen gràfiques i dades.

ús de gràfics

Peces amb informació gràfica	12
Peces sense informació gràfica	325

Tan sols un 4% de les informacions contenen alguna gràfica o infografia. S'aporten molt poques dades, evolucions, comparacions, etc. en l'àmbit de la discapacitat.

Conclusions, consideracions finals i propostes

L'anàlisi realitzada ens ha proporcionat dades que ens poden explicar en indicadors com els mitjans tracten les informacions en què apareixen persones amb discapacitat/diversitat funcional i com han aplicat el que proclama el Decàleg *para un uso apropiado de la imagen social de las persona con discapacidad* del Cermi en el seu dia a dia informatiu.

Hem reagrupat i reformulat el contingut del Decàleg per extreure'n elements aplicables en la pràctica, en combinació amb altres documents que les darreres dècades han emès recomanacions i consells en aquest àmbit. La voluntat era poder identificar i concretar allò que s'està

complint i els punts febles en la pràctica periodística respecte al tractament equitatiu de les persones amb discapacitat als mitjans.

Presentem algunes conclusions sobre els elements que hem identificat en la pràctica informativa dels mitjans de comunicació. Tanmateix, aquesta recerca, que vol aportar claredat en la pràctica periodística sobre un àmbit fins ara menystingut, ha acabat plantejant moltes preguntes. En el moment actual hi ha debats en el si de la societat i en els grups de persones implicades directament amb la discapacitat que no podem ni pretenem resoldre. Creiem que podem contribuir-hi amb una observació reflexionada en l'àmbit que coneixem, que és el de la informació.

Temàtiques i tractament. On posem el focus?

L'extensió i ubicació de les peces en què es toca aquest tema hem vist que és majoritàriament breu i d'extensió mitjana, a l'interior de pàgines parells, amb menys visibilitat.

L'agenda dels mitjans inclou les persones amb discapacitat en peces majoritàriament sectorials -sobre discapacitat en si o sobre salut o el tercer sector-, tot i que a la declaració de Salamanca s'aspirava a "incloure les persones amb discapacitat com part de la població general en tot tipus d'informacions i no només aquelles en les quals la discapacitat és el tema central. Des d'aquí podríem afegir i no només aquelles referides al 3r sector o la salut".

Cal ampliar l'agenda informativa perquè reflecteixi la veritable diversitat d'interessos que hi ha en la societat i en l'audiència d'aquests mitjans, que inclou -i ha de comptar com a ciutadania de ple dret i públic objectiu- les persones amb discapacitat.

Els mitjans de comunicació haurien d'aportar, en els seus **continguts**, informació sobre les barreres que impedeixen l'accessibilitat de les persones amb discapacitat a tots els àmbits, indrets i serveis en igualtat d'oportunitats. Haurien, a més, de promoure la seva eliminació a través de noves perspectives i la contextualització. Seguint amb la Declaració de Salamanca, els mitjans de comunicació haurien d'oferir més informació sobre la situació de l'accessibilitat, i la seva importància en el dia a dia, i de les polí-

tiques públiques relacionades; "centrar-se en la superació dels veritables problemes que afecten les persones amb discapacitat com a ciutadania de ple dret (barreres arquitectòniques, accés al treball i a l'habitatge, l'atenció sanitària, promoció d'un entorn accessible, etc.)".

Temes d'accessibilitat o sobre l'autonomia (o la seva manca) per part de les persones amb discapacitat són poc presents. Al Corpus Informatiu vèiem que només un 10% del total de la mostra tracta el tema de l'accessibilitat. Hi distingíem dues maneres de tractament, com a reivindicació activa, és a dir, de forma explícita; o de forma implícita, com a explicació de les adaptacions que fan servir les persones. Tant necessari és informar sobre les reivindicacions i polítiques públiques que han de fer accessibles transports, serveis, etc., com sobre la quotidianitat de les persones amb diversitat funcional o discapacitat, perquè aporta coneixement de diferents formes de viure i és positiu per a la comprensió i respecte vers la diversitat i la diversitat funcional en particular.

D'altra banda, a més, com hem vist en l'apartat de Context que subratlla el Decàleg de referència, per ser fidels a la realitat i respectar al mateix temps la condició de ciutadanes de ple dret les persones amb discapacitat, **l'enfocament** adequat de qualsevol peça informativa sobre discapacitat o que la impliqui ha de **diferenciar la persona de la barrera**, ha de preguntar-se on

posa l'accent de la dificultat, si en la discapacitat o en les barreres socials.

Hem fet una anàlisi més qualitativa que quantitativa, en aquest punt, per presentar exemples que generin debat, amb el plantejament de noves perspectives. Creiem que així podrem cercar possibles indicadors, conjuntament amb el col·lectiu i elaborats sobre una base ja treballada.

Les **històries de vida i de superació**, són certament un recurs útil per fer arribar a l'audiència segons quins temes amb profunditat, però hauríem de pensar si no se n'abusa. Hem trobat que s'entrevista les persones amb discapacitat en un 63% d'ocasions sobre la seva pròpia experiència de vida i en canvi, sobre acció política només se'ls pregunta en un 5%, per exemple, sobre temes socials un 27% i sobre mèdico-científic en cap ocasió, com vèiem a l'apartat de Fonts.

Precisament és en aquests àmbits (social i polític) on els moviments de persones amb discapacitat o diversitat funcional volen tenir més

representació i on es troba a faltar per part dels mitjans una aposta veritable per a parlar amb les persones implicades.

D'altra banda, a la *Guía de Estilo sobre Discapacidad i a la Declaración de Salamanca* s'alertava del tractament de "superhomes o superdones" que podia donar-se en les històries i es parlava de proporció. En l'apartat de Context hem observat de forma qualitativa algunes històries, per intentar identificar on es posava el focus. Com hem vist encara en ocasions se subratlla més la discapacitat de la persona, que no pas allò que fa; encara trobem també expressions paternalistes que anul·len l'autonomia de la persona; també es dona la sensibilització davant de casos d'injustícia o discriminació tractats com a fet aïllat i no com a fenomen social de vulneració de drets que cal eradicar. Tanmateix, les bones pràctiques també existeixen, en la majoria de casos ens atrevim a dir, en què conviuen una explicació de la discapacitat i allò que comporta, amb allò que la persona fa per donar el millor de si mateixa, en l'àmbit que sigui.

Fonts d'informació i tractament. De qui parlem, amb qui?

Les persones amb discapacitat són majoritàriament objecte de les informacions, malgrat són protagonistes d'accions o fets en la meitat d'ocasions de la mostra; en les peces informatives hi ha molt poques fonts provinents de persones amb discapacitat, ja sigui com a font principal de la informació (16%) o com a testimoni (21%). Veiem que inclús en les informacions sectorials, sobre discapacitat, les persones que hi conviuen són font de la informació només en un 22% dels casos. En moltes ocasions es parla 'de' la discapacitat o les persones amb discapacitat, i no 'amb' les persones que la viuen en pròpia pell.

D'altra banda, només en 26 (un 8%) de les peces recollides a la mostra coincideix que la persona amb discapacitat és protagonista de l'acció i font de la informació, és a dir, que és molt poc el que es reproduïx la veu de les persones amb discapacitat com a agents actius en la societat.

A més de no ser font de la informació, tampoc no se'ls demana l'opinió -cap persona amb discapacitat no ha escrit cap peça d'opinió en aquest període, segons el que hem sabut-

En les recomanacions existents no s'alerta específicament del rol de víctima en el qual poden estar sent sobrerrepresentades les persones amb discapacitat. La victimització de les persones amb discapacitat la relacionem en aquesta anàlisi amb el fet que no siguin protagonistes amb veu pròpia en els temes que les impliquen, a la persistència de cert llenguatge i a l'enfocament de certes temàtiques.

Un aspecte que no hem pogut mesurar amb més detall és el nivell de participació de les entitats de l'àmbit de la discapacitat com a subjectes de la informació, així com a fonts principals de la informació, però tot indica poca presència en la visibilització de reivindicacions o denúncies en els mitjans. Manca, doncs, continuar creant i enfortint les aliances entre mitjans i associacions que es proposava a la *Declaración de Madrid*, el 2002, per millorar la imatge de les persones amb discapacitat als mitjans.

Nombrar la discapacitat, rellevància o estigma?

Hi ha ocasions en les quals, la discapacitat d'una persona no es nombrava però sabem, lectors i lectores, que la font o la persona protagonista té alguna diversitat funcional entesa com a discapacitat. En el buidatge, en la mostra i al moment de cercar indicadors, no hem pogut preveure-ho però sí hem registrat els casos que hem identificat per obrir el debat.

Quan és rellevant saber que una persona té discapacitat? Com volem aparèixer? Cal que se sàpiga que la font personal té discapacitat? Entenem que sí quan és rellevant, i és rellevant quan aporta informació que contribueix a comprendre la informació.

És molt probable, doncs, que haguem passat per alt peces en què la font era una persona amb alguna discapacitat, o fotografies en les quals no era identificable la discapacitat. Els casos en què això passa són pocs; serien exemples d'eliminació total d'etiquetes.

Tot i així, com llegíem a l'informe del 2006 *Mujer, discapacidad y violencia. El rostro oculto de la desigualdad*, hi ha col·lectius i persones amb discapacitat que reivindiquen la seva discapacitat com a part intrínseca de si, que les fa ser com són i qui són, i denuncien que s'elaborin polítiques, es construeixi, s'eduqui, etc., com si no existís el 10% de població amb discapacitat. L'objectiu, doncs, és aconseguir una representació equilibrada i adequada.

Aquest tema apareix en un reportatge breu sobre la nova personatge de Barri Sèsam amb un trastorn de l'Espectre Autista, en el qual s'anàlitzava la presència de persones i personatges amb TEA als mitjans, es titulava, precisament 'L'autisme a la televisió: entre la visibilització i l'estigma' (ARA, 23/03, pàgina 43). Amb fonts qualificades (psiquiatra, psicòloga) i de l'àmbit

de la discapacitat també qualificades (una psicopedagoga i educadora social amb síndrome d'Asperger), es debatia sobre la idoneïtat de mostrar persones amb aquestes característiques a la ficció televisiva alhora que el perill de repetir estereotips.

En l'apartat sobre les Fonts hem anotat algun cas en què clarament està fora de lloc parlar de la discapacitat de la persona o en què no aporta res. Quan és així, no cal esmentar la discapacitat (ni tan sols si apareix a la fotografia, com en el cas de la cantant ucraïnesa d'Eurovisió).

El llenguatge emprat. Adequat? Rigorós?

El llenguatge per a referir-se al col·lectiu és majoritàriament correcte -adaptat als estàndards acceptats segons els documents de recomanacions- però encara hem trobat exemples per a subratllar i que cal tenir en compte. En alguns casos, per a evitar cometre els mateixos errors; en d'altres per a plantejar la complexitat dels

significats i connotacions i debatre amb tots els agents implicats -redaccions de mitjans, col·lectius i persones que viuen la discapacitat d'a prop, administracions, etc.-.

Hi ha certa relació entre elements del llenguatge i el rigor en certs aspectes del tractament

informatiu. Així, per exemple, mentre que l'ús de terminologia caduca és gairebé nul, tanmateix, la paraula *invàlid* sí que es fa servir en un perfil d'una persona esportista i considerem que no és casualitat en una peça en què hi ha cert tractament de commiseració i algun error per manca de rigor (s'escriu i es descriu malament *handbike* dues vegades, per exemple).

De substantivació d'adjectius i sinècdoque n'hem trobat en algunes ocasions, almenys 28. De vegades per economia del llenguatge al titular; d'altres per diversificar els mots dins del propi text. En ocasions, al títol es fa servir la forma inapropiada i a l'interior l'apropiada; en altres, és al llarg del mateix text que s'utilitza indistintament una i altra forma. Per tant, en l'elaboració dels titulars cal tenir en compte que l'economia del llenguatge no porti al sensacionalisme, així com en la redacció de tot el text cal trobar la manera d'unir les necessitats d'una bona tasca de redacció amb les del rigor conceptual de l'àmbit.

El verb "patir", com a principal indicador de la neutralitat o negativitat en la redacció, s'utilitza força encara. Les pròpies persones amb discapacitat en algun cas també el fan servir. Amb la comparació d'exemples hem comprovat que, en efecte, hi ha diferents connotacions alhora de dir que una persona "té" o una persona "pateix". Hi ha altres verbs i altres expressions que transmeten aquesta negativitat i encara les anem trobant indistintament en les peces informatives dels mitjans.

Socialment encara s'usa cert lèxic relacionat amb la discapacitat com a insult; l'hem trobat reproduït en els mitjans en quatre informacions en les quals el fet noticable era precisament l'insult (tres d'elles estan relacionades amb Trump i una amb Albiol). En dos articles d'opinió, però, els articulistes fan ells mateixos la relació de malaltia o discapacitat amb una situació en la societat. En aquests casos, doncs, es legitima l'ús de terminologia de la discapacitat per descriure alguna situació desagradable.

No hem trobat l'expressió de "normal" per definir les persones "sense discapacitat".

D'etiquetes, se n'utilitzen, i potser caldria mesurar -cosa que no hem fet en aquesta primera anàlisi- més específicament quines i quantes.

En l'apartat que al Decàleg anomenaven "precisión y rigor: no café para todos", s'apuntava la necessitat de conèixer (i donar a conèixer, afegim) la diversitat dins de la discapacitat. Això és, evitar al màxim les generalitzacions -per tant, les etiquetes-. De tota manera, hem identificat en alguna ocasió el seu ús per part de (o atribuït a) persones amb discapacitat entrevistades -que parlen d'"els sords", o "persones amb discapacitat" en general-, la qual cosa ens crea el dubte de si és inevitable o innocu utilitzar generalitzacions en ocasions.

No hi ha una resolució senzilla i definitiva, sinó que la present anàlisi planteja qüestions per a debatre socialment, i en el propi col·lectiu, com ara les atribucions o formes d'autoidentificar-se. Els i les periodistes, creiem, és indispensable que tinguem present el criteri de la pròpia persona entrevistada -o col·lectiu amb el qual s'interactua- i li preguntem com es vol presentar. Alhora, com a professionals, hem d'haver recollit i processat informació prèvia sobre l'àmbit.

Als mitjans especialitzats en el sector de la discapacitat (o en el sector social en general) hem vist que s'utilitza amb molta freqüència la fórmula de la substantivació i es parla d'"els discapacitats"; ens reafirma la necessitat del debat sobre el llenguatge en el propi si del col·lectiu i amb els i les professionals del periodisme.

La qüestió sobre el terme "diversitat funcional", per exemple, no apareix al Decàleg del Cermi (2011), i en canvi sí apareixia a la *Guía de Estilo sobre discapacidad* del 2006. Pot obrir-se el debat i fer-se públic, a banda que el vocabulari que ja està definit s'utilitzi amb total rigor.

Segons l'autor de la Guia, "el món de la discapacitat hauria de donar exemple i ser el primer a millorar la seva pròpia percepció i la de les seves limitacions i treballar per cuidar el llenguatge que els defineix". En aquest sentit, són els propis moviments de la discapacitat o diversitat funcional qui ha de liderar aquest debat, però també és

tota la societat que pot implicar-se en la presa de consciència dels significats del llenguatge emprat quotidianament. Els mitjans de comunicació, per descomptat poden (i haurien de) contribuir a fer públic el debat o les circumstàncies que envolten la qüestió.

Hem acabat l'apartat sobre llenguatge referint-nos al que utilitza encara la legislació espanyola. Ens referim a l'atenció que hem de tenir les i els periodistes per no reproduir, precisament,

idees i prejudicis o simplement mots i equívocs que perpetuïn la discriminació de les persones amb discapacitat o diversitat funcional. Al contrari, des dels mitjans es poden aclarir termes i situacions per eliminar ambivalències errònies i discriminadores.

Ho hem vist com a elements del llenguatge relacionats amb el rigor; que aporten claredat i comprensió davant la multiplicitat de situacions amb què es pot relacionar la discapacitat.

Fotografia, plantegem preguntes

Pel que fa a les fotografies, que no hem analitzat en profunditat en aquesta primera anàlisi, doncs no se'n parla al decàleg ni la documentació consultada i ens trobem sense referències.

Ens preguntem si cal que es vegi la discapacitat; com es tracta la discapacitat que no es veu. Tenim una idea preestablerta de quina imatge tenen les persones amb discapacitat? Poden trencar esquemes mentals els mitjans de comunicació a través de les fotografies que publiquin?

D'altra banda, què aporta el fet d'il·lustrar una informació amb persones amb discapacitat, encara que el tema no sigui sectorial? Mostra les persones amb discapacitat com a veritable part de la societat? (Les persones amb discapacitat,

com a membres de la ciutadania, han de poder representar també, amb la seva imatge, el conjunt de la societat, no tan sols del seu col·lectiu). O la fotografia d'una persona amb discapacitat determina el caràcter social de la informació?

Són qüestions per a reflexionar en futures anàlisis i/o debats, en cas que es consideri oportú, com també caldrà fer-ho sobre el redactat dels peus de foto.

Hem comprovat que en algun cas el peu de foto redueix la persona a la discapacitat en descriure-la, com hem anotat a l'apartat corresponent; o també que, per economia del llenguatge pot utilitzar un llenguatge poc apropiat.

Perspectiva de gènere i tractament de la violència masclista

Ni el decàleg del Cermi ni cap dels documents que hem pres de referència no parlen de la qüestió de gènere ni donen cap referència sobre el tractament de les informacions sobre violència contra les dones amb discapacitat.

Davant la poca rellevància que se li dona al gènere, quan és un element de discriminació que interacciona amb el de la discapacitat en les dones amb diversitat funcional, és oportú en aquest informe apuntar la urgència d'atendre la perspectiva de gènere en les informacions en les quals es toqui algun tema de discapacitat.

De la mostra recollida, de 341 peces només 46, incloses les 18 sobre violència masclista, tenen

algun element de gènere. Només 5 peces toquen directament el tema de la discriminació per sexe o la perspectiva de gènere en l'abordatge d'alguna malaltia o situació, i moltes passen tangencialment per les qüestions de la cura -tant de persones malaltes com l'autocura en les persones cuidadores-.

La presència de dones i homes amb discapacitat com a fonts de la informació és paritària -ja hem dit que en nivells molt baixos-.

Als resultats d'aquesta anàlisi demanàvem comprovar si hi ha una doble discriminació de les dones amb discapacitat. Més enllà de la invisibilitat i la poca perspectiva de gènere, no hem pogut

determinar el nombre de vegades que les dones apareixen amb el rol de víctimes, per exemple, que pot ser un element a tenir com indicador en properes ocasions. La observació ens confirma que es dona en molts dels casos.

D'altra banda, exemples d'ús de lèxic inapropiat de la discapacitat en una redacció amb elements sexistes, que hem trobat en més d'una ocasió, fan pensar que el rigor en el llenguatge en un i altre àmbit es vinculen:

En un cas, de la dona -una de les víctimes d'una agressió- es diu que és "sordmuda" (terme inapropiat, a més d'irrellevant), a més de referir-s'hi contínuament com a "novia del pare" i no com a dona amb entitat pròpia, agredida, o cuidadora del nen mort (*El Periódico*, 2/09, pàgina 30); en un altre exemple, referit al mateix succés, de la dona es diu només el nom de pila, mentre que del pare es diu nom i cognom (*El País*, 11/09, pàgina 24).

Ens preguntem, a més, com hauria de ser el tractament amb una bona perspectiva de gènere de la cobertura esportiva d'una cursa, com és la que es va fer de la Marató de Barcelona (*ARA*, 13/03, pàgina 38), en la qual la categoria de dones queda en últim lloc de rellevància, per darrera de la categoria de "cadires" (malgrat la qüestió de les classificacions esportives estigui fora de l'abast del diari, i el periodisme n'és un reflex).

En el cas de la **violència**, és abismal que, tot i que hi ha dades que demostren que la proporció de dones amb discapacitat que pateixen violència és més alta, la seva presència als mitjans és gairebé nul·la.

Accessibilitat i participació

Al present estudi no hem analitzat la participació de persones amb discapacitat al món de la informació i dels mitjans de comunicació, ni l'accessibilitat dels formats, totes dues indispensables per a un accés equitatiu de les persones amb discapacitat a la informació. De forma general sabem que és insuficient.

El decàleg del Cermi afirmava que "igual d'important que una atenció de la discapacitat des

En relació amb el que començàvem dient en aquestes conclusions, respecte de l'agenda dels mitjans, és important i coherent amb la realitat que la violència contra les dones amb discapacitat, així com la relació de violència i discapacitat, sigui visibilitzada i contextualitzada, doncs en les informacions on es toca la violència contra les dones amb discapacitat no es contextualitza -no es donen dades generals, no s'expliquen circumstàncies específiques ni dificultats afegides o barreres que han de superar-.

Només en una peça (*El Periódico*, 27/12, amb extensió de dues pàgines) es donen dades de quantes dones tenen seqüeles de la violència; es dona veu a una dona que ha viscut la situació des de la superació i per tant s'erigeix com a referent; s'explica les dificultats de les dones amb discapacitat per denunciar la violència; es demanen més dades sobre aquestes situacions.

Com hem vist al Corpus de la Informació, les dones amb discapacitat són font de la informació en molt poques ocasions quan la violència és el tema principal. Tot i així, en un cas és una víctima amb la situació molt superada, i per tant, referent de superació. Aquesta pràctica seria bona, si es fes de forma més habitual.

En properes anàlisis, caldrà creuar aquestes conclusions amb les de la recerca sobre el tractament de la violència masclista als mitjans que realitzem des de l'ADPC i mirar des d'on poder continuar analitzant el tractament de la violència sobre les dones amb discapacitat d'una forma més específica.

de l'enfocament dels valors resulta incorporar de forma activa l'accessibilitat a la mateixa: que la informació i la comunicació es proporcioni en formats, mitjans i vies accessibles des de l'origen".

D'altra banda, segons un informe de la Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya (FAPE), l'horitzó desitjable és "la gradual incorporació de persones amb discapacitat a l'exercici

professional del periodisme, mitjançant la disponibilitat dels instruments i de les ajudes tècniques necessàries que les noves tecnologies faciliten”.

Hem trobat un article escrit per una persona amb discapacitat; en la firma diu que és esportista paralímpic i per això sabem la seva condició. Es troba a *El Punt Avui* 13/03, pàgina 31, en la secció patrocinada -que no hem comptabilitzat

per a la mostra però sí hem revisat- “L’esport català competeix al món”. Tal com comentàvem respecte de les fonts, pel que fa a l’autoria d’un text, quan sigui d’una persona amb discapacitat, si no ens ho diuen, lectors i lectores no sabem si té o no té discapacitat i no seria necessari saber-ho, a no ser que tingui rellevància en el contingut del que escriu.

Arrel de la Invisibilitat...El desconeixement?

Al Codi Deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya s’explicita que: “No es pot discriminar cap persona a causa de la seva condició sexual, discapacitat física o mental, creences, origen ètnic, nacionalitat i extracció social” en el punt on també es defensa que els periodistes, a més d’evitar l’incitació a l’odi i la violència “han de ser especialment sensibles amb la diversitat i actuar amb sentit de justícia i respecte a les persones i els grups afectats”.

En la pràctica periodística, els i les professionals coneixen prou la realitat de les persones amb discapacitat per descriure-la segons aquests principis i la voluntat de fer-ho fidelment?

En l’esmentada *Guía de Estilo sobre Discapacidad*, tractant l’evolució del llenguatge referit a la discapacitat, al·ludeix a la Resolució 3 de desembre 1982 per la qual l’Assemblea General de les Nacions Unides, va proclamar el desenvolupament de “pautes, en consulta amb les organitzacions de persones amb discapacitat, per estimular els mitjans d’informació a oferir una imatge comprensiva i exacta, així com una representació i informes equànimes, sobre les discapacitats i els subjectes de les mateixes”. Com a element fonamental de tals pautes va exposar que les persones amb discapacitat fossin fonts de la informació i protagonistes, que “estiguessin en situació de presentar els seus problemes al públic per elles mateixes i suggerir la forma de resoldre’ls” i a més es reivindicava “estimular la

inclusió d’informació sobre la realitat de les discapacitats en els plans d’estudi per a la formació de periodistes “.

Un impediment per a trobar fonts d’informació qualificades entre el col·lectiu pot ser, en efecte, que les persones amb discapacitat es concentren en els nivells d’estudis més baixos, “d’una banda per la presència més alta de persones amb discapacitat en edats més avançades però sobretot per la més baixa persistència en la demanda d’educació al llarg del temps de les persones amb discapacitat”, explica un informe (Red2Red Consultores) que buscava precisament concretar les raons del perquè d’aquesta menor demanda, en gran mesura a causa de tot tipus de barreres que dificulten la persistència en els estudis.

Tanmateix, existeixen persones amb discapacitat qualificades que poden servir de referents per a tota la societat i per a les persones amb discapacitat en general. Cal apostar per cercar la veu de les persones amb discapacitat en temes diversos; tant en els àmbits que les impliquen i en temes transversals.

En la *Guía de Estilo* del 2006, a partir de la pàgina 49, l’autor dona recomanacions sobre com tractar persones amb diverses discapacitats. Aquest document, actualitzat, publicat, debatut socialment, pot ser un punt de partida o una idea per als i les periodistes per poder utilitzar fonts diverses i extreure’n la informació necessària.

Continuïtat; debat necessari

En aquesta primera anàlisi no podem comparar resultats per veure si augmenta l’interès medi-

àtic per les informacions on apareguin, o que impliquin, les persones amb discapacitat;

tampoc no podem veure l'evolució del tractament.

Més enllà de les millores que es puguin realitzar al procediment i indicadors en anàlisis futures -i que ja hem anat comentant-, els resultats obtinguts aquí possibiliten la continuïtat, tot creant un històric, per poder avaluar els resultats de forma comparativa i, així, recollir les millores que es vagin produint en la representació i l'accés de les persones amb discapacitat als continguts dels mitjans de comunicació, així com evidenciar els punts on no s'avanci cap a l'accés de les persones amb discapacitat, real, efectiu i en condicions d'igualtat, als drets humans.

El document de l'Organització Internacional del Treball (ILO en les sigles en anglès) de guia per a la narració o descripció de la discapacitat als mitjans, que hem consultat però no utilitzat

com a referència, explicava el 2010 què poden fer els mitjans per reportar i descriure en positiu la discapacitat i les persones amb discapacitat, oferia idees sobre reportatges, donava consells i recomanacions. En la segona edició, del 2015, incorpora informació sobre el tractament de gènere. És un document a tenir en compte per a seguir aprofundint en aquesta anàlisi en edicions futures, que també pot servir en cas que es consideri necessari, per actualitzar les recomanacions que es puguin fer en les llengües parlades al nostre país -que, com hem dit, no tenen enfocament de gènere-.

No hem abordat en aquesta anàlisi la funció dels mitjans de comunicació especialitzats en discapacitat, però com exposàvem en l'explicació de la Metodologia, l'hem anat consultant i creiem que hauria de ser possible incloure-la a la mostra en futures anàlisis.

Bibliografia

Documents de Recomanacions de referència:

- Comisión de Imagen Social de la Discapacidad y Medios de Comunicación del CERMI Estatal. *Decálogo para un uso apropiado de la imagen social de las personas con discapacidad*. 2a Edició. 2011 http://www.cermi.es/sites/default/files/docs/colecciones/Dec_logo_para_uso_IMAGEN_SOCIAL.Folleto.pdf
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Inmerso. I Encuentro “Periodismo y Discapacidad”. *Declaración de Salamanca*. 2004 <http://sid.usal.es/idocs/F8/FDO7201/DeclaracionSalamancaPeriodismo.pdf>
- Fernández Iglesias, José Luis. *Guía de Estilo sobre discapacidad para profesionales de los medios de comunicación*. Real Patronato sobre Discapacidad. Madrid. 2006 http://sid.usal.es/idocs/F8/FDO18497/medios_comunicacion.pdf
- Comissió d'Arbitratge, Queixes i Deontologia de la Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya (FAPE). *Medios de comunicación y discapacidad El papel decisivo de los medios en los procesos de inclusión de las personas con discapacidad*. 2016 <http://www.comisiondequejas.com/wp-content/uploads/INFORME-TRATAMIENTO-INFORMATIVO-DE-LA-DISCAPACIDAD-.pdf>
- *Manifiesto de Constitución del Comité de Apoyo a las Personas con Discapacidad en los Medios Audiovisuales*. 2007 http://www.uab.cat/Document/517/539/manifiesto_acces_audiovisual,0.pdf
- Congrès Europeu sobre les persones amb discapacitat. *Declaración de Madrid*. 2002 <http://www.ub.edu/integracio/docs/normativa/internacional/Declaracio-Madrid.pdf>
- Sanchez, Jeannette (coord.). *Media Guidelines for the portrayal of disability*. International Labour Organization. 2010. http://www.dpiap.org/resources/pdf/Media_Guidelines_Disabilities_10_05_17.pdf
- Sanchez, Jeannette (coord.). *Media Guidelines for the portrayal of disability*. International Labour Organization. 2a edició. 2015 http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/—ed_emp/—ifp_skills/documents/publication/wcms_127002.pdf

Altres referències:

- *Definició i classificació* pel Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat: http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/persones_amb_discapacitat/que_es_i_com_es_reconeix_la_situacio_de_discapacitat/definicio-classificacio-discapacitat/
- *Tipus de discapacitat* pel Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/persones_amb_discapacitat/que_es_i_com_es_reconeix_la_situacio_de_discapacitat/tipus_discapacitat/
- Instituto de Mayores y Servicios Sociales (IMSERSO). *Clasificación Internacional del Funcionamiento, de la Discapacidad y de la Salud: CIF*. 2001. Al SID: <http://sid.usal.es/libros/discapacidad/4989/8-1/clasificacion-internacional-del-funcionamiento-de-la-discapacidad-y-de-la-salud-cif-version-abreviada.aspx>
- Col·legi de Periodistes de Catalunya. Codi Deontològic (2016) : <https://www.periodistes.cat/sites/default/files/public/continguts/basic/codi-deontologic/documents/codi-deontologic-novembre-2016-3.pdf>
- Guia de estilo FEAFES salud mental, 2008, incorporada a la segona edició del decàleg del Cermit: <https://consaludmental.org/publicaciones/GUIADEESTILOSEGUNDAEDICION.pdf>

- DDAA, Red2Red Consultores. *Discapacidad, estudios superiores y mercado de trabajo. Barreras de acceso y repercusión en la inserción laboral*. Programa Operativo de Lucha contra la Discriminación 2007-2013. Cofinanciado por el Fondo Social Europeo. Fundación Once. http://www.fundaciononce.es/sites/default/files/Discapacidad_estudios_superiores.pdf
- Man Shum, Grace Mun; Conde Rodríguez, Ángeles; Portillo Mayorga, Inés. *Mujer, discapacidad y violencia. El rostro oculto de la desigualdad*. Instituto de la Mujer. 2006 <http://www.inmujer.gob.es/areasTematicas/estudios/serieEstudios/docs/discapacidadViolencia.pdf>
- Pié Balaguer, Asun. *Violencia, mujer y diversidad funcional. La vulnerabilidad aumentada*. Educació Social. Revista d'Intervenció socioeducativa. 2014 https://www.researchgate.net/publication/272173455_Violencia_mujer_y_diversidad_funcional_La_vulnerabilidad_aumentada
- Romañach, Javier; Lobato, Manuel. 'Diversidad Funcional, nuevo término para la lucha por la dignidad en la diversidad del ser humano' per a *Foro de Vida Independiente y Diversidad*. 2009 <http://forovidaindependiente.org/diversidad-funcional-nuevo-termino-para-la-lucha-por-la-dignidad-en-la-diversidad-del-ser-humano/>

Aquesta obra està subjecte a la llicència de Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional de Creative Commons. Si voleu veure una còpia d'aquesta llicència accediu a: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> o envieu una carta sol·licitant-la a Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

